عبدالله توقایف.

انجو بور تکلری

ناشری:
„معارف کتبخانه‌سی“
قزانده.

بهاسی: ۱۷ تین

یۆچۆته ایلۆ: ۲۴ تین

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

„اورندك“ مطبعه‌سی قزانده.

КАЗАНЬ.
ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ „УРНЭК“

عبدالله توقایف.

انجو بور تکلری

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

„اورنەك“ مطبعەسی قزانده.

КАЗАНЬ.
Электро-типографія „УРНЭК“
1909 г.

بر ایکی سوز

بو مجموعه‌ده قارئلرمزگه عرض ایته‌جك نرسه‌مز عبدالله افندی توقایف‌نك بوندن ۳-٤ یل مقدم نشر بله‌ن یازغان، هم عرب، فارس، روس ادبیاتندن ترجمه اینکانی قصقه و مفید حکایه‌لردن عبارتدر. ادبیاتنك بو نوعیسی - یعنی معیشتکه دائر زور زور فلسفی معنی‌لرنی تورلی قصقه حکایه‌لر واسطه‌سی بله‌ن تلقین ایتو، هر متمدن ملتلرنك ادبیاتندن بیك کوبدن بیرلی بیك مقبول بولوب کیلکان هم بیك ایسکیدن بیرلی استعمال ایتولکان ره‌وش‌در.

شرق ادبیاتنده „کلیله ودمنه“ گه اهمیت، غرب ادبیاتنده مشهور باسنه‌لر یازوچی لافانتن اثرلرینك بیك قیمت تقدیر ایتلولری، حتی شرق‌ده تصنیف ایتولکان „کلیله ودمنه“نك‌ده غربی یاؤروپا تل‌لرندن برنیچه‌سینه ترجمه‌ایتولکان بولووی، روس ادبیاتی‌نك Крыловنی برنیقدر باسنه‌لر یازغانی ایچون بیك محترم کوروی، ادبیات‌نك قدرن بلکان ملتلرنك، ادبیات‌نك بو نوعسینه اهمیت بیرگانلر وبیره‌لر ایکانچیلکن کورسه‌ترگه یته‌در.

برفکرنی نشر ایته‌ر وخلق کوکلنده اورناشدرر ایچون ادبیات‌نك بو نوعیسی ایك یقین یولدر؛ مونه شوکار کوره‌ده بز، وعظ کتابلرن تورلی قصقه، قصقه وکوبسنچه یهودیلر ادبیات‌ندن آلونغان قصه‌لر بله‌ن طولی کوره‌مز.

موکار قدر یاش ادبیات‌مزده بو نوعینك ترقی تابا آلماوی زور کیمچیلك ایدی؛ مونه شول کیمچیلکنی طوطروده اولکی آدوم بولسون فکری بله‌ن بز، خلق‌نك محبتن اوزینه قاراتقان و عالی شعرلری بله‌ن کوکل‌لرده حسیات اویاتقان شاعر محررمزنك بو قصقه قصقه حکایه‌لرین „انجو بورتکلری“ اسمی بله‌ن نشر ایته‌مز.

ناشرلر.

مرید.

رمضان شریفده بر مریدنڭ بیك افطار ایتەسی کیلدی. مرید بو طوغریده کوب اویلامیچه، بر قارانغی بولمه‌گه کروب، شمم یاندردیه، شەمگه طوتوب جومورقه پشرورگه طوتندی.

جومورقه پشکاچ، قابغن ئەرچوب آشارغەغنه باشلاغان ایدی، کیسا کدن کوزی آلدنده اوزینڭ شیخی پیدا بولوب: «بو نی گناه!» دیب قچقردی.

مریدنڭ قورقغانلقدن تلی طوتلوب: «حضرت، زنهار کیچره کور، شیطان قوتورتوت... قوت... قوتورتقان ایدی...» دیگانده، میچ آستندن بر شیطان بالاسی سیکروب چقدیده، مریدکه قاراب: «ای اویانسز! سین نفسڭ تلاگان اشنی اشلیسکده، همان بز شیطانلرنی عیبلیسڭ؛ مین ئلی شەمگه طوتوب جومورقه پشرونی، اوزمه سیندنگنه اویره‌ندم» دیدی.

آیو مجلسی.

آیو مجلس یاصادی. مجلسکه اوزینڭ یاقن کورگان آیو جنسنگنه خاصلامایتچه، کوزینه کم کورنوب، کوکلینه کم کیلگانلرنڭ برسنده قالدرمیچه چاقردی.

بلمیم، اوزینڭ طوغان کونی بولدیمی، ئلله اسملنگان کونی میکان؟ نی بولسەده بولسون مجلس شەب ایدی. آشارغه کوب بولغان شیکللی اچەرگەده آز توگل ایدی. قوناقلر نزلشوب اوطردیلر. آلارنڭ تورلی آش واچملکلردن کیفلری کیلگان ایدی.

قوناقلرنڭ بولای کیفلری کیلگانی کورگاچ آیوطاغیده قزق بولسون دیب بالذات اوزی توشوب بیورگه کرشدی.

تولکی مونڭ بیوگانن کورگاچ بولای دیب جرلی باشلادی.

آریده باروب بییسڭ بیریده کیلوب بییسڭ
بیگرەك اوصطابییسڭ کوز تیار دیب بلمیسڭ

مونی جرلاغاچ یەنەشه اوطرغان‌بوری‌چدی آلمیچه‌تولکینك قولاغینه: «ای ایبده‌ش، نیگه بولای برده کیلشمگان بیونی، بوره‌نه کبی آیاقلری ایله‌دوب، دوب سیکرگاننی، بیك اوصطا بیك جیکل، دیب ماقتیسك» دیگاچ، تولکی جوابنده «ای بوری! سین تیك اوطر، حاضر مینم بو ماقتاوم آیونك خوشینه کیتسه‌اول، بزنی طاغن جاقروب صیلار» دیدی.

واعظ.

واعظ مسجده، بال یانینه جیولغان چبنلر شیکللی، خلقنی اوز ئه‌یله‌نه‌سینه جیوب، هر ایز گولکلرگه بیوروب، هر ئه‌شه‌کی اشلردن طیوب اوزینك داوودی طاوشی ایله کویله‌ب کویله‌ب وعظ ئه‌یته‌در ایدی.

واعظنك سوزلری ایکی ایرن آراسندن بالدای آغوب چقه، نصیحتلرینه برده، باقر قانشمغان آلتون شیکللی ریأ، یاخود بره‌ونی قاغو، چه‌نچو، قانشماغان. طکلاوچیلرنك طامرلری بوینچه قانلر جوگرگانی بربرسینه ایشتلو درجه‌سینه جیتکان، هرکمنك کوزنده یاش، یوره‌گنده اوط؛ کوزلرینه الله تعالی‌نك اوزینه مخصوص صفتی ایله قیامتده حاکم وناظر بولوب طورووی، فرشته‌لرنك صف باغلاب طورولری تمام کورنگان شیکللی بولا.

هرکم اوتکانده گیلرگه اوکنوب، کیله‌چکده گناه قیلماسقه کیسدروب، مسجددن چغالار.

مسجددن چقغانده برکشی ایکنچیسینه: «ای قرداش، وعظ بیگره‌ك اثرلی بولدی، اما ایبده‌ش خاطرك قالماسون، مین سینك کوزکده بر طامچیه یاش کورمه‌دم» دیگاچ ایکنچی‌سی: «میکانیگه جلارغه، مین بو محله‌نکی توگل بیت.» دیدی.

برتورلی کشیلر بار: سین آلارغه دوست بولساك، آلار قاشنده عالمده سین، محرورده سین، اما بر آز صالفنلق بولسه آلارسینه بولغان فضیلتنی اویلارغه‌ده قورقه‌لر.

میرون.

بر شهرده میرون اسملی بای بار ایدی.

خلق مونك حقنده: «گویا بو بایك تیمر صاندغنده میلیون بولسه‌ده، فقیرلرگه بر تیننده بیرمی...» دیب سویلی ایدی.

البته هر کمنك یخشی آطاق آلاسی کیله‌در. بر وقت بزنك میرون، خلق آراسینه: «هر جمعه کونلری فقیر، فقرأ خیرچی، سائلچیلر قابقه‌مه کیلسونلر.» دیب خبر طاراندی.

بو خبر بیك تیز شهرگه طارالدی. میرون‌نك ناچار اسمی یخشیلق ایله آلماشندی.

جمعه کون‌ده جیتدی. شهرنـك فقیرلری، طوللری، یتیملری بارچه‌سی جیولوشوب میرون‌نك قابقه‌سی تو بینه باردیلر.

اما، نی‌کوریسونلر، میرون یاکاغنه چلبردن اچقنفان اوصال اُتلرنك بر دیسته‌سن بولارغه قارشی قویغان ایدی.

ایندی بیچاره خیرچیلرگه وبالا چاغالرغه آشاو اچو قایغوسی‌می؟ مسکینلر، بو اوصال اتلرنك تشلرندن صاو سلامت ئویگه قایتوب جیته آلسه‌لر بیك شکر اینه‌چك بولوب، هر برسی قاچو یولن طوتدیلر.

بو اشدن صوك، خلق «آه میرون آبظی جومارط کشی، اول اوزی یارلیلر برله‌آقتق برنینن بولوشر ایدی، لکن اُتلری بیك یاوز» دیب سویلی‌لر ایدی.

مین کوب وقت کوره‌م، بیوك پولاطلرمه منو جیکل توگل، عیب همان اُتلرده‌گنه، میرونلر اوزلری چیتده قالالر.

بخت.

بر شهرنك چیتنده گنه اوچ آغای، أنی طورالر ایدی. بولارنك نیندیگنه اشکه طوتونسه‌لرده نی‌سببدندر، اشلری اوڭغه کیتمی ایدی.

بو آغای أنیلر اشلری اوڭماونده اوز اوزلرن عیبلرگه اویلابده قارامیچه، همان بخت یوقلغندنغنه کوره‌لر ایدی.

بر زمان، نیچکدر بخت کوزگه کورنمیچه گنه بولارغه قوناقغه کیلدی‌ده بو اوچ آغای أنیگه نیندی گنه اش باشلاسه‌لرده یاردم ایتارگه سوز بیردی.

بو وقتده اوچ آغای أنینك برسی سودا گرلککه طوتونغان ایدی. درحال بختنك یاردمی ایله نی‌صاتسه آندن فایده، نی‌آلسه، آندن طابش ایتوب، بر نیچه کونده مالی وخزینه‌سینك حسابی بولماغان بر زور بای بولوب کیتدی.

شولوق، بخت کیلگان زمانده ایکنچی قرداشی محکمه‌ده کاتب (پیسر) ایدی. بوده بخت آرقه‌سنده حاکملك درجه‌سینه کوتارلدی؛ میداللر بیرلدی.

سز ایندی اوچنچی‌سینه‌ده بخت یاردم ایتدیمی؟ دیورسز.

نیك ایتمه‌سون، ایتدی: اوچنچی قرداش چبن طوتا ایدی. حاضر، بختنك بولوشلغی ایله قولن سلته‌گان صاین چبن طوته؛ هیچ بر سلته‌گانی بوشقه کیتمی.

بخت قوناقغه‌غنه کیلدی دیگان ایدك بیت؛ درست، بخت اوزاقلامادی کیتدی.

ایکی قرنداش زور بای ودولتلی بولدیلر، اوچنچی‌سی همان باوز بختنی یمانلاب، آولدن آولغه سوقرانا، سوقرانا قاپچق طوتوب، تله‌نورگه کیتدی.

اوقوچی! اوشبو حکایه‌ده کم عیبلی ایکانن اوزك حاکم بولوب طابوب حکم ایت.

جیل ایله قویاش.

برزمان جیل ایله قویاش ایکاوی: «قایسیز آدمنك کیومن صالدره آلور؟» دیب داولاشدیلر.

جیل بار قوتی‌ایله ایسوب، آدمنك کیومن صالدرغه طروشه‌ایدی. جیل قاتی‌راق ایسکان صاین، آدمنك کیومی ته‌نینه قاتیراق یابوشه بارا ایدی. جیل بولدره آلمادی.

منه برزمان قویاش کونارلدی. بایاغی آدم قویاشنك قزدرغانینه چدی آلمیچه، بارچه کیومارن قولتق آستینه قصطروب یالانغاچ کیندی.

بر گل.

اورمانندك بر پوچماغنده، آولاقده‌غنه، چه‌چه‌کلنگان بر گل‌نك کیسا کدنگنه چه‌چه‌گی شیکه باشلادی هم آزغنه‌وقت اچنده یارطیسی شیکوبده بته یازدی.

بیچاره گل، باشن بوگوب، حسرت ایله اوزینك تمام‌بتوون کونه‌ایدی.

گل مسکین شول امیدسزلك اچنده‌ده امیدلنوب، الله تعالی‌گه زاریلق قیله باشلادی ودیدی:

«ای ربم! رحمتك برله‌بو قارانغی جیرگه‌ده‌قویاش‌یافتیسن توشورسالك، مین بختسزگلکنده، بلکه تریلوب، ماطورلانوب کیتارایدم.»

گل‌نك بو سوزلرن ایشتکان بر قوکغز گل‌دن کولوب: «ای بیچاره‌م، سین بیگره‌ك صاف کوکللی ایکانسالك نیچك صوك سیکا قویاشنك یاقتی‌سی توشسون؟ ئلله سین قویاشنك قایغوسی‌نیك برسینسگنه دیب بله‌سکمی، یوق دوستم، قویاش‌نك آنك قرارنی، ایگنلرنی، ایمه‌نلرنی، ناراطلرنی یاقترناسی وجلوناسی بار: آنك‌سینسن باشقه‌ده اشی جیتارلك؛ منه، سین بزنك شیکللی اوچوب یورسالك قویاشنی کورر ایدك، اما قویاش اورمان آرالارینه کیلوب، سینی ازله‌مه‌س بیت؛ بله‌مسك صحرالرده کشیلرنك ایسلرن کیته‌ره‌طورغان‌ماطور وخوش‌ایسلی چه‌چه‌کارنی بیزه‌و وباشقه‌سی

قویاش خدمتیدر. شولای بولغاچ، سین قویاشدن امیدکنی کیس؛ آندی کیلشمگان سوزلرك ایله قویاشنی بورچومه» دیدی.

بولار بو سوزده ایکان شول وقت، طاك آطوب، قویاش چغوب بتون دنیانی یالطراندی.

قارانغیلقدن تمام هلاك بولا یازغان بیچاره گلده قویاش نوری ایله یاکادن جانلاندی.

ای سز! خدای تقدیری ایله زور درجه‌لرنی آلغان ذاتلر، سز قویاشدن اوزکزگه ئورنه‌ك آلکز، قویاش اوزینك یاقتیسی قایده‌سنه جیتسه‌ده آنداغی یخشیلرغه، یامانلرغه بر تیگز یاقتیلق بیره‌در هم اول، شول سببدن اوزینه راحت، بخت، سعادت طابادر، شونك اوچونده آنك صورتی هر جان أیه‌سینك کوکلنده پیالا استا کانغه توشکان شه‌وله شیکللی یالطریدر. هم هرکم آکار رحمت اوقیدر.

موندن آکلاشلغان ایکنچی معنی:

سین چن اخلاصك ایله بر اشنی میدانغه چغارمقچی بولساك، سینی تورلی مانعلر ایله قورقطوب امیدسزلندره‌لر.

موط ایله قارلغاچ.

آناسینك وفاتندن صوك، بیك بای میراث آلوب قالغان بر یاش یکت، آرتق درجه‌ده موطلق واسرافقه کروشوب، برنیچه کون اچنده مال ملکنك بارسین اورناشدروب، اوستنده برایسکیره‌ك طوندن باشقه نرسه‌سی قالمادی؛ اول طوننیده صاتار ایدی، لکن وقت قش کونی بولغانلقدن، صووقغه طوکوب ئوله‌رمن دیب قورقه ایدی.

منه برکوننی بوموط بر قارلغاچنی کوروی ایله طوننیده صاتوب اچدی. (بزنك چیرگه قارلغاچنك یازکونی کیلگانی معلومدر.)

موطنك اوینچه ایندی هوالر یخشیلاندی، کونلر جلندی، صووقلرده تون یاغی آولاقلقلرینه قوولدی؛ مونك طون صاتووی تیوشلی ایدی.

اما باش یکت «بر قارلغاچ یاز یاصامی» دیگان مقالنی اونوتقان ایدی. منه بر وقتنی قایداندر ایسه ینه صووقلر، بورانلار چقدی، مورجالارده باغانا، باغانا توتونلر کورنوب، چانا طابانلری آستنده «شطر، شطر» قارطاوشی ایشتوله باشلادی.

بیچاره باش یکتنك غایتده ئوشوگانلکدن وصالقون اوزا گینه ئوتکانلکدن اختیارسز کوزلرندن باشلری آطلوب چقدی.

بر کونتی یکت، اورامده بورگانده، اوزینك طون صاتدرغان قارلغاچینك قار اوستنده قاطوب قالغان اوله کسه‌سینی کورگاچ، یانینه کیلوب: «ای بدبخت قارلغاچ! بتردك سین مینی! سیکا اشانوب مین قش کونی طونسز قالدم» دیدی.

ایشاك.

موژیکنك یواشقنه بر ایشا گی بار ایدی.

ایه‌سی بو ایشاکنی اورمانده طابو چیتن بولماسون اوچون موینینه قکفراو طاقدی.

ایشاك البته میدال حقنده سوزلر ایشتکه‌لگان بولورغه کیره‌ك، منه برزمان اوزینك میدالی ایله هوالانورغه بورنون کوتاررگه باشلاب، بورونغی اوزینك ایبده‌ش ایشا کارینه ئه‌یله‌نوبده قارامی تورغان بولوب کیتدی.

لکن بو میدال موکار فائده‌می بولدی؟

ایشاك اولده، میدالی یوق وقتده، تله‌سه کمنك یاقچه‌سینه وتله‌سه نیندی ایگنلکلرگه آقرونغنه کروب، طویغانچه آشاغاندن صوك طاوشسزغنه چقوب کیتنه ایدی.

اما حاضر اش بتونلای باشقاردی.

ایشا کمزبر کورشینك یاقچه‌سینه کروب، آوزنغنه صوز ماقچی بولسه، گناه شوملغی، میدال شلطری.

کشیلر ایشونه‌لرده، قوللرینه کوساك آلوب، بزنك عالی جنابنی

برده قزغانمیچه قابرغالرن صانیلر، اگر بره‌ونك ایگنه‌لگینه کرسه اوندمزنك صرطینه بز قاداب قوالر.

منه برزمان کوزبولدی، نی‌کوزك برلەن کوره‌ساك، ایشاکنك قوری سویاگی ایله قوطرلاب بتکان تیریسیگنه قالغان.

کشی‌اوزی‌بوزوق‌بولده، درجه‌سزبولسه، اول‌بیك تیکشرلمیدر. اما بوزوقغه درجه بیرلسه آنك بوزوقلغی تمثیلده‌گی قکغراو طاوشی کبی، بیك تیز هم بیك یراق ایشتله‌در.

ایکی بالا.

عارف، ظریفغه قاراب: «ئه‌یده ایبده‌ش، بو آغاچدن چیکلاوك ئوزیك.»

ظریف: «ای دوستم، اول آغاچ کوره‌مسك نیچك بیوك، قایا آنده بزگه منو! قایا چیکلاوك آشاو!»

ظریف: «کوچ بلەن آلا آلماغان نرسه‌نی حیله بلەن آلالر، منه سین اگر مینی بو توبانگی بوطاقغه منگزساك، مینم چیکلاوککه بویم جیتار، آندن آری ایکبزده چیکلاوك آشاربز جه‌مه؟»

ظریف‌نك کوکلینه‌ده بو کیکاش اوخشاب، دوستلر چوگروشوب آغاچغه باردیلر.

ظریف، اوزینك بار کوچن صرف ایتوب ایبده‌شی عارفنی بوطاقغه منگزدی، لکن ظریفنك بو اشی اوزی اوچون فایده‌سز بولدی: عارف آغاچ باشنده «شاطر، شوطور» چیکلاوك آشی، اما دوستی ظریفقه تیك چیکلاوکنك قابق‌لرنغنه طاشلی.

ظریف مسکین، عارفنك قولندن یاکلش اچقنغان چیکلاوکارنی گنه آشاب، یوغاریدن توشکان قابقلرنیغنه یالی ایدی.

دنیاده کوب عارفلر بارکه، آلارنك درجه‌گه منووی اوچون جان کوچلری طرشقان ظریفلری، بایوغان عارفلردن چیکلاوك قابغیده کورمیلر.

آرا قول.

قایسی دینسزلرده‌در، آرا قول اسمنده آغاچدن یاصالغان بر معبود (صنم) بار ایدی.

بو صنمنك بر عجب خاصیتی بار ایدیکه، اگر بر کشی نیندی بولسه‌ده بر اشکه‌عقل طابا آلمی کیلسه، صنم آکار آنا نصیحتی کبی بو مشاق نصیحتلر بیرب بیره ایدی.

قای وقتلر ده بو صنم کیله چکده گی اشلردنده خبر بیروب، واقعه بیك طوغری کیتوره ایدی.

شونك شیکالی خاصیتلری بولغانغه کوره، صنم باشدن آیاقغه آلطون، کمشلر ایله بیزه‌لکان، صدقه‌لر، خیراتلر ایله کوملکان هم کوب خلقنی اوزینه اشاندرغان ایدی.

کونلرده بر کون، نی‌سببدندر، آراقول صاتاشقان، بر مصلحتچی کیلسه یا کُلش مصلحت بیره، ایکنچی برسینه آب آچق یالغانلی... منه عجب! مونك پیغمبرلك خاصیتلری قایا کیتکان؟

خلق بو اشکه طاك قالا، ایسلری کیته؛ کوبلة اوتمدی، اشنك درسنی میدانغه چقدی. بو آراقول اوزی آغاچدن یاصالغان بوکه‌ن ایکان.

اگر آرطنده عقللی کشی اولطرسه، آراقول برده یا کُلش، یالغان قانشدرمی ایمش، اگر آرطنده احمق کشی بولسه بوکه‌ن همان بوکه‌ن بولوب طورا ایکان.

مین ایشته‌م، بلمیم راستمی یالغانمی، دنیاده شوندی حاکملر بار ایکان، آلار عقللی سیکریتارلر بار وقتده بیك تدبیرلی بولالار ایمش.

كتوچى.

آلپاوتنك صارقلرن كونكان صفانك كيسا كدنگنه، صارقلرى كيمى باشلادى. بزنك صفاقايغيه، حسرتله؛ اوچراغان بر كشيگه: «كتوگه قونورغان بورى كروب، صارقلرنى آلوب كيته، آلارنى برده قزغانميچه، جرطوب، جولقوب آشى» ديب سويلى.

صفانك: «برده قزغانميچه آشى» ديگان سوزندن كشيلر كولوب: «طابدك سوز، بورى قايچان صوك صارقنى قزغانوب آشاغانى بار!» ديب كوله‌لر.

منه، بوريگه آوچيلر صافچيلر جيباردىلر؛ آلار بارا طورسون ئلى، بلميم، نى اوچوندر، هر وقت بزنك صفانك آلدنده، جه صارق بوطلرى، جه ايتلى بوطقه كورنه؛ طاباقلرنده شورپا ايت برده ئوزولمى؛ صفا اوزى باى كشيده توگل شهردن آولغه كتوچيلكگه گنه جيبارلگان؟

الحاصل آوچيلر بتون اورماننى آقتاردىلر، بورينك ازيده يوق، ايسيده يوق.

آوچيلر دوستلر، يوقغه طروشاسز؛ بوريگه اسمگنه؛ اما صارقلرنى صفا بورى آشيدر.

كاغز اوچورطقچ.

بالالر جيبارگان كاغز اوچورتقچ، جوغارى موادن، جيردن آزغنه كونارلوب اوچقان كوبه‌له‌كنى كورگاچ:

«مسكين، اشانامسك؟ سين ميكا آزغنه كورينه‌سك بيت، سين بيچاره مينم بوقدر جوغارى اوچقانومه البته كونله‌شه طورغانسك» ديدى.

كوبه‌له‌ك جوابده: «يوق، برده كونله‌شميم، آنك اوچون، سين نى‌قدر جوغارى اوچسا كده به‌يله‌وده‌گنه اوچاسك، مينمچه موندى عمر ايتو، بختدن بيك يراق بولورغه تيوش. اما مين نيقدر توبان اوچسامك به‌يله‌وده اوچميم؛ مينم اوز ايركم، تله‌سه‌م قايا بارام، مين سينك توسلى بتون عمرمنى بره‌ونك كيفى اوچون فدا ايتميم» ديدى.

وزیر.

بر وزیر، نی سبب ایله‌در، نازلی کیوملردن، مامق توشاکلردن، طانلی آشلردن آیراوب، قورطلر جلانلر پادشاهلق سوره طورغان مملکتکه کیتدی؛ درستن گنه ئه‌یتسه‌م، وفات بولدی.

کوموچیلر فرق آدوم جیر کیتکاچده وزیر ترلدی. ترلگاچ فاراسه، کوره‌که، منکر ایله‌نکیر حضرتلری کیلوبه جیتکانلر. بو ایکی فرشته‌وزیردن:

«ربك کم؟»

«پیغمبرك کم؟»

سؤاللرینه جواب آلغاچ، «سین قایده طوغان ایدك؟ ونی خدمتده ایدك؟» دیب صورادیلر.

وزیرده برده آیدرامیچه: «مین ایرانده طودم، خدمتم وزیرلك ایدی؛ مین، ئولگانچه صاولقغه طویا آلمادم، شول سببلی حکملرنی اشلرنی یانمداغی سیکریطارغه طابشردم» دیدی.

تگیلر طاغیده: «صوك، سین اوزك نیشله‌دك؟» دیگاچ، وزیر: «آشادم، اچدم، یوقلادم هم سیکریطار نیندیگنه کاغذ کورساتسه‌ده شولارغه قول قویوب طوردم» دیدی.

وزیر بو سوزنی ئه‌یتوبکنه بتورگان ایدی، منکر حضرتی درحال یاننده‌غی دفترینه «بو کشی اوجماخلق» دیب یازوب قویدی.

شول وقت بو یازونی منکر کوروب دفتردن بوزدرماقچی بولغان ایدی، اما نکیر حضرتی اشنك چنن سویله‌رگه کروشوب:

«ای ایبده‌ش منکر! سین بلمیسك‌منی، بو وزیر اوزی جوله‌ر بولغان، اگر بختسزلکنکه قارشی جوله‌ر باشی ایله اوزی حکم ایتسه، نی قدر کشیلر کوز یاشلری ایله هلاك بولورلر ایدی. منه اول اوز عیبن اوزی بلوب، اشکه کشینی قوشقانی اوچون اوجماخلی بولدی» دیدی.

مین کیچه محکمه‌ده بر حاکم کوردم، مینم اویمچه اولده اشنی سیکریطارغه طابشرسه اوجماخلی بولور ایدی.

قازلار.

موژیك اوزون طال چبق ایله قازلارنی سوروب قوالاب، قالاده‌غی بازارغه ایرته‌رك باروب جیتارگه آشغوب بارا ایدی.

قازلار، خواجه‌لرینك بولارنی برده چال ایتدرمیچه، ئه‌لسره‌توب قوغانینه جانلری ره‌نجوب صوقرانوب، بو توبانده‌گی سوزلرنی سویله‌ب بارالار ایدی:

«موژیك دیسالك موژیك خواجه‌مز، بزنك درجه‌مزنی بلمی، اول بزنی گویاکه پراصطوی قازلارنی قوغان شیکللی، سوروب، سورتندروب قوالی، اگر اول موژیك بولماسه بزنك «ریم» شهرن قوتقارغان قازلر نسلندن ایکانمزنی بلور ایدی.

ریم شهرنده بزنك حرمتمزگه به‌یره‌ملر وشرفمزگه طویلر یاصیلر. بو خواجه نادانلغندن، اوزینك بزنی، قدر، حرمت‌ایتارگه بورچلی ایکانن آئلامیدر هم بزنك عادی قازلرغنه توگل ایکانمزنی بله آلمیدر.»

بولارنك زارلانولرن جیتدن ایشتوب طورغان‌بر مسافر، بولارغه‌قاراب:

«سز، نی هنر ایله عادی وپراصطوی قازلقدن چغاسز؟» دیدی.

قازلار: بزنك بابایلر!

مسافر: درست، مین سزنك بابالرگزنك «ریم»نی قوتقارغانن ایشتکانم بار، اما بله‌سم کیله: سز، نی‌فایده کیتوردگز صوك؟

قازلار: (ینه) بزنك بابایلر «ریم» نی قوتقارغانلر.

مسافر: درست، قوتقارغانلر، اما سزده نی خاصیت بار؟

قازلار: بزده بر نرسه‌ده یوق!

مسافر: آلایسه سز بابایلرگزنی ایسگزگه توشورمه‌گز؛ آلار طنچقنه قبرلرنده یاطسونلر؛ آلارغه هنرلرینه کوره حرمت بولدی. اما سز دوستلر هیچ بر وقت کبابدن باشقه‌غه یاراماسسز. دیدی.

لا تسقل اصلی وفصلی ابدا انما اصل الفتی ما قد حصل.

ماقتانچق قویان.

یرطقوچی حیوانلر برگه‌له‌شوب، بر زور آیونی آولاب یقدیلر.

طابشنی اورطاغه صالوب اوز آرا بوله‌رگه طوتونغانده، بر یاقدن قویانده کیلوب، آیونك بر قولاغینه یابشدی.

باشقه یرطقوچی حیوانلر قویاننك بولای باطر چیلق اینکانینه عجبلنوب هم آچولانوب: «ئه‌ی سین فیوق آیاق! سین نیگه طوتونه‌سك؟ آیونی آولاغان وقتده سینك أزکده کورنمدی بیت!» دیب قچقرغاچ، قویان برده آیطرامیچه:

«ئه آیونی اورماندن کم قووب چغاردی دیب بله‌سز!» دیدی.

قویاننك بو ماقتانووی یرطقوچیلرغه بیك قزق وکولکی کورنگانلکدن، آکار دعواسی بوینچه آیو قولاغینی طابشردیلر..

ماقتانچقلردن گرچه کولسه‌لرده، کوب وقتده آلارغه ئولوشده تیه‌در.

اومارطه قورطی وچبنلر.

ایکی چبن چیت مملکتلرگه کیتارگه حاضرلنوب، اوزلری ایله برگه کیتارگه اومارطه قورطنده چاقره باشلادیلر.

بو چبنلر چیت جیرلرنك بیك یخشی ایکانلکن بایغوشلردن ایشنکانلر ایدی.

چبنلر نیك کیتمسونلر؟ طوغان جیرلرنده بولارنی ره‌نجته‌لر هم چاقرلماغان قوناق شیکللی بیچاره‌لرنی آشجاولق نیره‌سندن قوالار، طاتلی آشلرنیده آشاتمیلر....

همه آشاملق نرسه‌لر اوستینه پیالا قالفاقلر قابلاب، مصقل اینکان شیکللی، تیك چبنلرنك کوزلرنگنه قزقدره‌لر.

پوچماق طرفلریسنه بتونله‌ی بارور حالده یوق. آنده اوصال ئورمه‌کوچلر آو قورغانلر.

اونطولماسون ئلی، اومارطه قورطی بولارغه نی جواب بیردی؟

اول: «میکا طوغان، اوسکان جیرم قدرلی، مین اوزمنك کەرەزلی بالم ایله آلپاوطلرنی، بایلرنی، حتی آول کشیلرن اوزمه عاشق ایتدم، مین مونده‌ده سویوکلی؛ اما سزگه سوزم یوق؛ سز تله‌سه‌گز قایا بارگز، لکن بلگزکه، سزنك هر جیرده‌ده بختگز بر بولور؛ اگر سز همان حاضر آشنی آشاو عادتگزنی طاشلاماساگز! قایا بارساگزده سزگه حرمت ایتماسلر» دیدی.

کم، که طوغان، اوسکان جیرنده فایده‌لی کشیلرەن صانالماسه، آنك کوگلنده هر وقت جیت جیرلر سویوکلی بولور.

چرکی ایذکولگی.

آغاچ کوله‌گه‌سنده، راحت، راحت یوقلاغان کتوچیگه طابا زهرلی جلان اوغن چغاروب کیلگانن، شول جیردن یراق توگل بر چرکی کورب، کتوچیگه مرحمتی کیلگانلکدن، تیز گنه بزلده‌ب باردیده کتوچینی تشله‌ب اوباطدی.

کتوچی اویاندی. جلاننی اوتردی، لکن جلاندن ئلك ایزگولك اینکان چرکینی برده دنیاده طورماغان کبك ایتوب ایزه‌دی.

جلان ایله به‌ره‌ن.

قیو یاننده بر جلان، بتون دنیاغه قارشی قهرلنوب، آچولانوب یاطا ایدی.

جلان‌نك آچولانو اوچونگنه یاراطلغان هم زهرلنو حسندن باشقه حسی یوق ایکانی بیلگولیدر.

شوندن یراق توگل، بر جیرده، کچکنه‌گنه یاش بر به‌ره‌ن جلان‌نك

بارلغندنه خبری بولمیچه، جوگروب، سیکروب راحتله‌نوب اویناب بوری ایدی.

منه بر وقت جلان به‌ره‌نگه طابا ئه‌یله‌نوب، آوزندن اوغن چغاروب، کوزلری آلدنده هوا طومانلانوب، بتون قانی قایناب قهرلنه باشلادی.

جلان‌نك قیلانشلرندن عجبلنگان به‌ره‌ن، آنك یانینوق کیلوب: «ای جلان! صوك بوقدر آچولانورلق مین سیکانی ضرر کیتوردم؟» دیگاچ، جلان: «کم بلسون؟ بلکه سین مینی طابتار اوچون شولای سیکرگه‌له‌ب بوری طورغانسك.» دیدی.

کمنك که کوکلی دوستلق سویوشو کبی حسلردن بوش یاراطلغان بولسه، آنك قاشنده بتون خلق دشماندر.

طاش باقا ایله قویان.

طاش باقا ایله قویان اوزشمافچی بولوب، بر طاوغه طابا جوگرشه باشلادیلر.

قویان اوزینك جوگروکلگینه اشانوب، یولده یاطوب یوقلادی.

قویان بر زمان یوقوسندن اویانوب قاراسه، طاش باقا ئلله قایچان طاوغه باروب جیتکان!

ایندی بزنك قویان آرتقه قالغانینه اوکنده‌ده، غورلاندیده، اما نی فایده؟

کوچلیگه اوزنده‌گی کوچکه اشانورغه یارامی. کچکنه گنه دشمانعه‌ده رور دشمانعه حاضرلنگان کبی حاضرلنورگه تیوش.

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
МИЛЛИ КИТАПХАНӘСЕ
НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

آرسلان آوده.

ات، آرسلان، بوری، تولکی‌گه نیچوکدر، کورشی طوررغه طوغری کیلوب، بولار دورته‌وی،نی‌گنه آولاسه‌لرده دورت ئولوشکه بوله‌رگه سوز قویوشدیلر.

کونلرده برکون بوری بربولان طونقاچ، ایبده‌شلرینه خبر بیردی. ایبده‌شلر کیلدیلر؛ طابش تاچار توگل.

آرسلان بیك متکبرانه برصورتده گنه بولان یانینه کیلب اولطروب بولاننی درحال، دورت کیساکگه بولوب طاشلاب سویله‌رگه طوتندی،

«منه دوستلر، بز دورته‌و ایندی، ئه‌یده‌گز بوله باشلیق؛ منه طگلاگز: بوبرنچی کیساك میگا ـ وعده‌بز بوینچه. ایکنچی‌سی میگا ـ مینم آرسلان بولغانم اوچون. اوچنچی کیساگی مینکی ـ آنك اوچون، مین بارغزدنده کوچلیرمك. اما دورتنچی کیساکگه قایسغزغنه قول صوزسه‌ده، اورنندن تری طورماس؛ بلگز آنی!.

فایده‌سز جوماردلق.

یاگفرسزلق برله قومغه ئه‌یله‌نگان بولونلق، ایگنلکلر اوستندن، برزور بولوط اوتوب کیتوب، بردیگگزگه باروب، بیك اوزاق باودیه، اوزینك جوماردلغی ایله شول تیره‌ده‌گی طاوغه مافتانا باشلادی.

طاو موگار فارشی:

«ای بولوط، بولوط! دیگگرده سیندن باشقه‌ده صوکوب، سین دیگگزگه یاومیچه، منه بوقوروب، کیبب بتکان صحرالرغه یاوساك، نی‌قدر کشیلرنی آچلقدن قوتقاروراید‌ك؛ جه‌ایندی، سینك بوجوماردلغکدن بربرجان ایه‌سی فایده‌لندیمی؟» دیدی.

بوری اتلر اویاسنده.

بوری صارقلر آبزارینه کره‌م دیب قارانغیده، یاڭلش اتلر سرایینه کردی. بوقوناقنڭ کم ایکانلگی سیزلگاچ زور، طارش غوغا قوبدی.

اتلر قهرلندیلر. صوغشقه حاضرلندیلر.

بر یاقدن کشیلرده: «قاراق بار!» «قاراق بار!» دیب قچقروشه باشلادیلر.

بر مینوت اچنده بتون یورط، جهنم ره‌وشینه کردی. آندنده کوساکلی کشیلر، موندنده ملطقلی آوچیلر کیلوب چغالار.

«اوط کیترکز، لامپه یاندرکز!» دیب قچقره‌لر.

بزنڭ قوناق پوچماقفه‌غنه پوصوب، تشلرن شقردانوب، توکلرن قابارتوب، کوزی ایله بتون دنیانی آشاماقچی بولوب اوطره ایدی. بوری اوزینڭ قارشیسنداغی دشمانلرنڭ صارقلر بولماغانلغن آڭلاغاچ، حیله یولن طوتوب:

«طوقتاکز ئلی دوستلر! بونیندی طاوش قوباردکز؟ بله‌سزمی، مین سزنڭ ایسکی دوستکز ایچ، مین سزنڭ بله طالاشورغه کیلمدم، طاتولاشورغه کیلدم.

اونکانلرنی اونوطورغه کیره‌ك؛ ایندی کیله‌چکده مین قایا اول سزنڭ صارقلرکزغه تیو!، حتی اوزمدن باشقه بوریلر تیسه‌ده مین صارقلر باغندن توشوب، اول یاوز بوریلر ایله چه‌ینه‌شورمن دیگاچ، یورط خواجه‌سی: «ای بوری، بوری! سین صوری جونلی بولساڭ، مین آق صقاللی‌من، مین سزنڭ عادتکزنی ئلله قاچاندن بیرلی بله‌من، شونڭ اوچون، سینڭ ایله کیلشمیم وطاتولاشمیم.» دیب سوزنی بترور بترمه‌س، اتلر، ملطقلر، کوساکلر بر یولنی بوری باشی اوستنده اویتی باشلادیلر.

آدم بالاسی جیڭلگان زماننده صلح یاراطوچان بولادر.

قاز.

قاز صوده یولدز شه‌وله‌سن گورگاچ، بالق دیب بلدی هم‌نیچه مرتبه آنی آولاماقچی بولوب طرشسه‌ده، شه‌وله اورنندن قوزغالماچ، قازده شه‌وله ایکانن بلدیده آولاونی طاشلادی.

ایرته‌گیسن قاز صوده چن بالقنی کورگان ایدی، نو، بوده کیچه‌گی کبی شه‌وله‌در دیب آولامادی و آکار ئه‌بله‌نوبده قارامادی.

بزگه درستنی یا کلشدن هر وقت آیرورغه کیره‌ك، بو ایکی‌نك برسن برسی اورنینه توشوره‌مسکه طرشورغه کیره‌ك.

تویون.

برتویون قیصر آرسلانغه خدمت‌ایته ایدی. نیچك ونیندی خدمت ایکانن بلمیم، لکن تویوننك خدمتی آرسلانغه بیك اوخشی ایدی.

آرسلانغه یارار اوچون آز خدمت کیره‌کمه‌گانلکی بیلگلی‌در. بو خدمتی اوچون آرسلان تویگه بر یون چیکلاوك بیرورگه وعده قیلغان ایدی.

وعده قیلنغان، اما وقت همان صوکبی آقمقده تویون‌نك خدمتی آور؛ اش آراسنده آرا، نیره آچده طوررغه طوغری کیل ایدی.

تویون مسکین نیشل‌سون، آکاریاش آرالاش کوزلرن آرسلانغه نگه‌لب اوطرودن باشقه چاره یوق ایدی.

قای وقت تویون ئلل نیچك چیتکه قاراغانده، اوزینك ایرکده‌گی ایبده‌شلرینك شادلانشوب، سیکروشوب بوطاقدن بوطاقغه بورگانلرن هم «شرط! شرط!» چیکلاوك یارغانلرن کوره ایدی.

مونی کورگاچ بزنك تویوننگه ایبده‌شلری یانینه بارمسی، اوینیسی، سیکره‌سی کیل ایدی.

قای چاقده چدی آلمیچه آلاریانینه بارام دیب آیاغن قوزغاتسه، آطلار آطلاماس، مونی آرسلان خدمتینه قووب چیباره‌لر ایدی.

کوب زمانلر اوتدی. تویون بیچاره‌بز قارطایدی.

اشکه یاراماسلغن بلگاچ آرسلانده نویوننی آزاد ایتدی.

آزاد بولغاچ، اوزینه براویایاصاب طوره باشلادی. تگی وعه بوینچه نویونگه آرسلان طرفندن، کوز کورمگان، فولاق ایشتمگان دیورلك درجه‌ده یخشی چیکلاوکده بیرلدی. اما نی فایده؟ مسکین نویوننك تشلری کوبدن قویولوب بتکان ایدی.

شاکردلر عمرلرینك ایك گوزل وقتده، آچلی، طوقلی مدرسه‌ده یاطوب عمر کیچره‌لر.

درست یاشلری ٣٠ ـ ٤٠غه جیتکانده، موللا بولوبمی، یاباشقه‌چه‌می ازق طابالر. لکن نی فایده؟

کوکره‌کلری چروگان، یاکاقلری یابشقان، عیاض اینکانچه، اویناب طوره طورغان کوزلر اورننده تیره‌ن تیره‌ن چوفورلرغنه قالغان بولادر.

صارقلر واتلر.

قایسیدر، براورمان بوینده کوتولگان صارقلر بوریلردن بیك جبر وظلم کورگانلکدن، أیه‌لری صارقلر آراسینه بوزاو کبی اتلردن ایکی دیسته أت جیباردی.

موزك اوینچه، بواتلر بوریلرنی صارقلرغه کرودن طیاچاقلر ایدی.

واقعا خواجه‌نك بوفکری بیك طوغری ایدی؛ بوقدر کوب اتلر بولغانده بوریلر کتوگه کره آلمیلر ایدی.

اما اتلرگه‌ده آشارغه کیره‌ك؛ بو صاقلاوچی اتلر آخرالامر هر کون بره‌ر صارقنی صوغشوب طالاشوب، آشي، آشی بوریلردن نیچه ونیچه مرتبه ضررلی بوری بولوب، بر نیچه کونده کنونی تمام هلاك ایتدیلر.

بعض عالملردین وشریعت صاقلیلر. اما اوزلری شولوق شریعتنی آشیلر. اگر شریعت برزور حیوان صورتنده بولسه، آلارتشنده قانلر کوررگه‌ده ممکن بولور ایدی.

دوڭغز.

نیچوکدر، دوڭغز. بر آلپاوت ایشك آلدینه کروب، آط آبزارلری تیره‌سنده ئه‌یله‌نوب، چوبلکده کول بازلرنده تل گانچه آوناب، شاخشی صولرده طویغانچه قویونوب، ئوینه قایتوب کیلگانده موڭار کتوچی قارشی کیلوب، «جه سین قاطی بورون، قوناقده نی‌لر کورك؟ مین آلپاونده انجو، مرجان، آلتون، کموش کوب دیب ایشتکان ایدم راستمی؟» دیب صوراغاچ، دوڭغز:

«مین بورنومنی قزغانمیچه چوبلکلرنی: کول بازلرندن قازیدم، اما سین ئه‌ینکان بایلقلرنك برسینه‌ده اوچرامادم.» دیدی.

آیو.

آیو آوغه له‌کدی. اجل، یراق وقتده اویونغنه، لکن اجل یاقن کیلسه اش بتونلای باشقه‌رادر: آیونك برده اوله‌سی کیلمی: جان طاتلی: بزنك آیو باطر صوغشدنده قول طارتماس ایدی، نی چاره، آیاقلر آوغه چورنالغان: آنك اوستینه سه‌نه‌کلر، ملطقلر، اتلر بارچه‌سی موڭار قصد قیلالر...

آیو، مونده صوغش بلن اش چغاروب بولماسن بلگاچ، طالاشوب قوتولودن امید اوزگاچ، عقل برله خلاص طابماقچی بولوب آوچیغه بو روشچه یالنا باشلادی:

«ای آدم بالاسی! سین نی سببدن مینم قانمه صوصادك؟ مُلله آیولر حقنده سوز یورتوچیلرگه، شیطانلرغه اشاناسکمی؟ سین اگر بتون دنیانی ازله‌سه‌کده آیولرنك اولگان کشینی آشاغانن کورگان بر شاهده طابا آلماسسك.»

آوچی جوابده: «سز آیولرغه میتلرنی آشاماغانکز اوچون رحمت، لکن سزنك قولدن تری کشیلر سلامت اچقنمیلر، اگر سز تری کشینی سلامت قالدروب، اولوکلرنیگنه آشاساکز، بیگره‌ك انصافلی حیوان بولور ایدکز» دیدی.

آیولرنك اولگان کشینی آشاماغانلقلری معلومدر.

آرسلان ایله تولکی.

تولکی ایك برنچی مرتبه آرسلاننی کورگانده، قورقوندن چاقغنه ئولمی قالدی.

منه کوب اوتمه‌دی اول طاغی آرسلاننی کوردی؛ ایندی آرسلان آنك کوزینه اول قدر وك قورقنچلی کورنمدی.

اوچنچی مرتبه کورگان ایدی، ایندی آرسلان بلهن قارا قاوشی سوبله‌شورگه اوك باشلادی.

قورقنچ هر زمان أیه‌لنمگانکه گنه بولا. بر أیه‌لنساك قورقنچده عادی نرسه گنه بولوب قالا.

تیمرچی وأتی.

تیمرچینك اتی، تیمرچی شاق ـ شوق اشله‌گانده یوقلاب یاتا ایدی.

تیمرچی اشله‌ب بتورگاچ، خاتون وبالالری ایله آشارغه اوطوردی.

شول وقتده‌غنه أت اویانوب، سیکروب طورغاچ، تیمرچی انکه آچولانوب: «ای یاوز حیوان! مین بتون جیرنی تتره‌توب تیمر صوقغانده اویانمادك، اما ئه‌کرونگنه ایکمك چه‌ینه‌گان طاوشقه اویاناسك» دیدی.

آلماس.

تیمرچیده‌گی ایسکی تیمر کیسا کاری آراسینه بر آلماس قلچ طاشلانوب، بو آلماس شوندن بازارغه چغارلوب، بازارده بر موزیکه صاتلغان ایدی.

موزیکنك علمی نی‌درجه‌ده ایکانی بیلگلی ایندی، اول، آلماسنی صابلاب، آنك ایله اورمانغه باروب، چاباطاغه جوکه آغاچلری کیسه باشلادی. شولایوق، صاماوار قویغانده چرالر یارو، میچ یاقغانده چبقلر کیسو، کوز کونلرنده، باقچه‌ده به‌ره‌نسگی، شالقان قازو، بارچه‌سی آلماس خدمتی ایدی.

شول رەوشچه موژیکه بر یل قدری خدمت اینکاچ، آلماس کینلوب، نش، نش بولوب بتکاچ بالالر آلماسمزغه آطلانوب آط اینوب اوینی باشلادیلر، آخرده آلماسنك صابیده توشکاچ، آنی سه‌کی آستینه طاشلادیلر.

شولوق سه‌کی آستنده، بر به‌رەن بار ایکان، بو به‌رەن آلماسنك بولای نوبان درجه‌ده ایزلگانن کورگاچ:

«ای بیچاره آلماس! سینك بتون دنیانی توتقان شهرتك قایده؟ سین چاباطاغه جوکه‌لر حاضرلب، بالچقلر قازوب، ایك آخرده بالالرغه اوینچق بولوب یوررگه اویالمیسکمی؟» دیدی.

آلماس آکار قارشی: «ئیبو، مین عسکرلر قولنده زمانه دشمانلرغه آرسلاندن غیرتلیره‌ك ایدم، اما بو موژیك قولینه توشکاچ، درست، ناچار خدمتارده یوریم، لکن بو طوغریده اویاط، میکا بولمی، بلکه مینم نی اشکه یاراغانلغمنی بلمگان خواجه‌مغه‌در» دیب جواب بیردی.

تچقان ایله کوسی.

ــ کورشی! سین بر شادلق خبر ایشندکمی؟ مه‌چی آرسلان، طرناغینه له‌کگان‌دی. دیب تچقان جوگروب کیلوب کوسیه، گه‌ئه‌ینکاچ، کوسی:

«شادلانمه کوزنورم! اگر مه‌چی آرسلان طرناغینه یافنلاشسه، برده شکسز آرسلانینه هلاك ایتار؛ مه‌چی‌دن کوچلی حیوان یوق دیدی.

قورقاق بره‌ودن قورقسه، اوزی قورققان کشیگه بتون دنیا قورقو کوزی برلن قاری دیب اویلی.

ایکی ات.

بابیناك خدمتندن برده یالقماغان، چن کوڭللی، خیانتسز موبناق، اوزبنك ایسکی دوستی آق طرناقنك هیبت مندرده، ترەزه توبنده اولطرغانن کورگاچ، یانینه کیلوب، گویا آناسن کورگان شیکللی بولوب، قانلری قایناب، کوزلرن یاشلندروب، ترەزه یاننده قویروغن بولغاب، سیکروب، گویا موبناقنك راحتینه کونلەشکان شیکللی بولوب طورا ایدی.

شول آراده، دوستی آقطرناقنك حالن صوراشا باشلاب:

«جه دوست، نی حال؟ نی اشلەب طوراسك؟ کیفلر خوشمی؟ مین قاراب طورامن، سینی بتونلای بایارلر شیکللی قدرلی باشلاغانلر؛ ئلی ایسکدەمی؟ کوبدن توگل، سینك ایله مین آچلقدن آزغنه ئولمیچه، آبزارفاراوللی طورغان ایدك.» دیگاچ آق طرناق جوابقه کروشوب:

«ای دوست! مین حاضر بیك بختلی، میندن خواجه هم خاتونی اوزلرینك جانلرنده قزغانمیلر؛ شکر خداغه بایلقده، راحتده طورامن، آلطون، کمش طاباقلردنغنه آشیمن آشاب طویغاچ کیفلنەم، خواجه خاتونی ایله اوینی باشلیم.

اگر آرسام ختفه پالاسلرده، یومشاق کرسیلرگه باطوب آونیمن.» دیب اوز بختن سویلەب تمام ایتکاچ: ئەسین، موبناق نی حالده طوراسك؟» دیدی.

موبناقد، اوز حالن بیانغه طوتنوب:

«مینم طورمشم همان اوزك کورگانده گی شیکللی؛ صووقغەده توزەم آچلقغەده، جدیم، خواجەمنك یورطن صاقلاب، آچ هواده یا کەرلرغەده چلانام.

اگرده وقتسزراق ئورسەم باشمه طایاقده قبول ایتەم مین عجبلەنەم آق طرناق دوست، سین اوزك کوچسز هم کچکنه بولوبده بو قدر بختکه، بو چاقلی راحتکه نیچك لدکدك؟.» دیگاچ آقطرناق بنه سوزگه کرشوب کولومسرەب:

«ای دوستم! کشی بختینه کونلەشو گناهدر، بلەمسك مین آرط آیاق ایله یوری آلغانم اوچون، شولای بختلی بولدم» دیدی.

دنیاده کوب کشیلر بار، که آلار آرط آیاق ایله یورگانلری اوچونگنه بختلی بولالر.

یکت صایلاوچان قز.

بر قزنك كوكلینه كیاوگه بارو درتی كردی.

خیره، مونسی گناه توگل، اما گناه منه قایده، بو قز بیك یكت صایلاوچان ایدی.

سین بو قزغه شوندی كیاو طاب، اوزی یخشی هم عقللی بولسون، درجه‌لی بولسون، پراصطوی بولماسون، آق بولسون، پاك بولسون، ماطور بولسون، هم مونی آلغاچ بیك اخلاصلی سویسون، خاتونم دیب هیچ بر قاتی سوز ئه‌یتوب، خفالارغه باطر چیلق اینه آلماسون. . . .

بو صفتلرنك همه‌سی كمده طابلسون؟ شولای بولسه‌ده قزنك ایشك آلدینه هر یاقدن اوچار آطلی كیاولر، كیاولرگنه توگل كیاولرنك پادشاهلری جیولالار ایدی.

جه ایندی نیندی كیاو صایلارغه كیره‌ك؟ قزده چارلاقدن تماشا اینه: قایسی كیاو درجه‌ده توگل، قایسی درجه‌ده، ده میدالی آز، برسینك قاشی قوییراق، ایكنچیسینك بورنی كیكره‌ك اوچنچیسینك درجه‌سی‌ده بار، لكن كسه‌سنده آقچه‌سی یوق. . . .

الحاصل، ماطور قزنك كوكلینه هیچ برسی اوخشامادی.

بر آز كوندن قزنك ئوبینه هر طرفدن جاوچیلر كیله باشلادیلر؛ كیلسه‌لرده بو جاوچیلر، جه بیك یه‌مسز، یاكه اورطاچه‌غنه كشیلردن كیلگانلر.

ماطور قز اوز اوینه: «منمه آلارغه خاتون‌بولاچق قز؟ مین آندی كیاولرنی قارشمدن كتو، كتو قودم، مین آندی ولق، نوبه‌ك كیاولرنك هیچ قایسینه بارمام، ئلی مین كیاوگه بارغه آشقمیم، میكا قزلق عمری كوكللی.» دیب سویلنگانلكدن بو جاوچیلرده قووالدیلر. بولاردن ایكنچی جاوچیلرده ایشنوب، آلارده قزدن امید ئوزدیلر؛ اصلا كیلماس بولدیلر،

تیك قزنك تەرەزه توبندنگنه سیرەك، سیرەك كیاولر اوتكەلیلر ایدی.

شول رەوشچه، بر یل اوتدی، ایكی یل، اوچ یل اوتدی، قزغه هیچ كم جاوجی ییارمی: تنگی جاوجی قارچقلرنی ایمگه ازلەسەكده طابا آلماسسك.

شولای اینوب، كوب، كوب، یللر اوتكاچ، بزنك قزنكده كوزلری آچلدی؛ اول اوزینك آلما آپای، ماطور آپای، دوسم آپایلرن برەم، برەم صانارغه باشلادی؛ بو آپایلرنك هر برسی، بالالی خاتونلر رەتندن صانالالر ایدی.

اما بو یكت صایلاوچی قزنی بتونلای اونوطقانلر؛ گناه شوملغینه قارشی، بی‌بی ئەبی، شریفه قارچقلرده كیلمیلر ایدی.

آخرده یكت صایلاوچی قز قارطایدی. مسكینه كوزگیگه قاراسه، كوزگیده برده یاشرمیچه جییر چقلانا باشلاغان بیتنی كورسەنه، كوزینك یولدزلانغان نورلرنده ایرمز اونكان عمرلر اورلاغان، صاچ طاری باشلاسه، صاچده‌ده بر نیچه بورنكه قراو نوشكان. . . .

منه، هر یاقدن بلا! بورونغی، اوط یاننده ئەیلەنگان كوبەلەكلر شیكالی مونك نیرەسنده بورگان یكتلر قایا كینكانلر؟

بیچاره قز، ایندی نیندیگنه یەمسز یكت كورسەده امیدسز كوزلرینك قریبی بلەنگنه قاری ایدی، اما یكتمك بو قز اویندەده بولماغان شیكالی مونك قز ایكاننده بلو احتمالی‌ده یوق ایدی.

ماطور قز، هیچ بولماسه آخر عمرمنی ایر بلەن ئونكاریم دیب، آغاچ طایاق برلن یوری طورغان، سیكسان یاشلك بر قارطقه قوانا، قوانا باردی.

یكت صایلاغان قزلرغه عبرت!!

طاوقلر هم قارا قوش.

قارا قوش، بر قویاشلی، یاقطی کونده، طویغانچه سیرایتوب، راحتله‌نوب قالماق نیتی ایله، بیوك هوالرده، یاشنلر طووا طورغان جیرلرده قاناطلرن آقرون هم بیك وقار برله‌نگنه سلکوب اوچا ایدی.

برزمان، نی‌سببدنر، ئلله کوب اوچا طورغاچ آروب، حال جیماق اوچونمی، بوقوشلر پادشاهسی برکیسمه‌ك اوستینه کیلوب قوندی.

پادشاهنك شول جیرده‌گنه باقچه‌ده بولغان ایمه‌نلرگه، ناراطلرغه قونمیچه کیسمه‌ك اوستینه قونووینه عجبلنورلکده بار، ئلله کیسمه‌ککه آنك مرحمتی کیلوب، کیسمه‌ك، اوستنده پادشاه اولطرغانلق برله مشرف بولسون دیدیمی، نی بولسه‌ده بولور، پادشاهلرن سرن بلور حال یوق، قارا قوش شول کیسمه‌ك اوستنده بر آزوقت اولطروب طوردی.

مونك مونده اولطورغانن کورگان توکلی آیافلی بورکلی طاوق ایبده‌شی ایله بوتوبانده‌گی سوزلرنی سویلی ایدی:

«ای ایبده‌ش، بوقارا قوشلر، نی‌اوچون بیك قدرلی بولالر، هر وقت تللرده سویله‌نه‌لر هم آقچه‌لرغه‌ده آلارنك صورتن توشوره‌لر، اگر بو حرمت آلارنك اوچولاری اوچون بولسه، منه مینده اگر تله‌سه‌م کیسمه‌ك اوستینه قونا آلام، اول قارا قوشلرنگده کوزلری، آیافلری باری‌بر، بزنکی شیکللی ایچ، ایبده‌ش، ئلی اوزگده کوردك، بوقارافوش نیندی توبان اوچدی.»

قارا قوش بو سوزلرنی طکلاب طوررغه چدی آلمیچه: «ای دوستلر! قای وقتده بزگه طاوقدنده توبان توشارگه طوغری کیله‌در. اما طاوقلرغه هیچ بروقتده بولوطقه جیتو، نصیب بولمیدر.» دیدی.

مرحمتلی تولکی.

آوچی، یازکونده قارلغاچنی آطوب اولتردی.

بو بختسزلك قارلغاچنك ئولووی ایله‌گنه بتماینچه، بیچاره‌نك آرطدن ایکی، اوچ باش، یاکی‌غنه یومورقه‌دن چقفان، بالالری قالدی.

مسکین بالاچقلر، آیانچلی وجان آورطدره طورغان طاوشلری ایله چرلاب، اویانماس یوقیغه کیتکان آنالرینی اویاطورغه طروشه‌لر ایدی.

بو حالنی، بوکورنشنی قاراغان کشینك نی قدر طاش یوره‌ك بولسه‌ده، جانی آچور وشفقت قانلری قاینارلق ایدی.

بر زمان تولکی بو یتیملرنك اویاسینه یاقن کیلوب، شول اویا باننده اونکان هربر قوشدن بو اوکسزلرگه مرحمت ایتولرن صوراب صوفیلانوب اوطره ایدی.

یوغاری کورنور، کورنماس ئه‌یله‌نوب اوچقان طورغایغه قاراب:

«ای سین، طورغای، یوقغه‌بوش‌هوالرده قانات طالدروب ئه‌یله‌نگانچه، بو آناسز، آناسز بالالرغه ایگنلکاردن، قرلردن بر ایکی بورنوك اورلوق بولسه‌ده کیتروب بیرسه‌ك. نیندی ثواب بولور ایدی دیه ایدی.

شول تیره‌ده‌گنه بورگان بر چه‌وکه‌گه‌ده: «ای چه‌وکه دوست! سینك بالالرك ئلله قاچان، ئوسوب، زور بولدیلر، ایندی آلار اوزلرینی اوزلرینه جیتارلك آزق طابا آلورلر، سین ایندی منه بو تربیه‌چیلری بولماغان قارلغاچ بالالرینه آنابول، آلارنی جلی مامغك ایله جلوت.»

شوندن پرخلداب اوچقان چیچق‌غه‌ده: «یوقغه چرلداب پرلداب، بورگانچه، کوز آلدکده‌غی بختسز قوشچقلرغه چبن، سیکرنکه آولاب آشانساك، عسابسز اجرلر آلورایدك. آناسزلرغه آنا بولوب طورساك، بولارنك آناسزلق قایغولرن اونوطدرر ایدك...» دیه ایدی.

الحاصل، کونلر اوته. بلمیم تولکینك نصیحتلرن طکلاوچی بولدیمی، یوقمی؟ اما بایاغی یتیم قوشچقلر، آچلق صوسزلقده طنج اوطره آلمیچه، برزمان تولکینك آوز توبینوك یغولوب توشدیلر.

حاضر بزقاریق؛ تولکینك سوزی ایله فعلی آراسنده نیندی مناسبت بارایکان: تولکی اوزینك آوزینه توشکان بیچاره قوشچقلرنی قچقرتوب، چرلدەتوب آشادیده کیتدی.

اوقوچی! ایسك کیتمسون، کمکه، یخشیلق حقنده سویلەب کشیلرنك تولاغن طوندرسه بل، که اول کشی ایکنچی برەونك کسەسندنگنه یخشیلق اینارگه یاراطوچی بولادر.

اول یخشی بل، که آنك اوزینه اول یخشیلقدن برتینه ضرر کیلمی، اما اوز ئولوشینه بر ایندگولك اینارگه طوغری کیلسه، اول بتونلای اوشبو تولکی کبی بولادر.

قارطایغان آرسلان.

قاطی نغرەسی برلن اورمانلرنی تترەتکان، غیرتی برلن بارچه جانوارلرنی قالطراتقان آرسلان قارطایدی.

بورونغی کوچلی طرناقلری واوتکن تشلری ضعیفلندی: بیچاره آرسلان قوروشقان، صالنغان آیاقلری اوستنده اوزگەودەسن کوچکەگنه کوتاروب یوری باشلادی.

آرسلان شول حالنده بر وقت صحراده آه، واه ایتوب اکغراشوب یاطقانده، کوزن آچوب قاراسه، کورەکه، بارچه حیوانلر مونك قارشینه ایسکیدەگی اوچلرن آلورغه کیلگانلر: مسکین آرسلاننی، جه تکبر آط کیلوب تیبه؛ جه، بوری کیلوب تشلی؛ جه اوتکن موگزلی اوگز کیلوب قابرغاسینه تورته ایدی.

بختسز آرسلان خداینك تقدیرینه بوی صونوب، کوکرەگی بلەن صولاب، همان اجل کوتوب یاطا ایدی؛ بر زمان دشمانلرینه تگەلەبرەك قاراب کوردیکه، ایشاکده مونی تیبارگه ئەزرلەنه؛ تیك قاتیراق آورطه طورغان جیرنی صایلاب ماطاشه.

آرسلان بوغورلقنی کورگاچ، یغلارغه کروشوب:

«ای ربم! مینی موندی او یاطلر بزله ایزگانچه اجلنی تیز راك جیبارسالك بیك راضی بولور ایدم؛ میکا، جان بیرو، نی قدر آور بولسه‌ده، ایشاکدن جبر کورودن آرتغراق بولور ایدی» دیه ایدی.

اوزکنك باراچاق، بورویه‌چك بولکه طاش آطمه. یاش وقتنده نی صاچساك شونی قارت کونکده اورمیچه قبرگه کرماسك.

باطر قرمسقه.

نیندیدر بر قرمسقه، طوماغان هم طوماس دیورگه یارارلق درجه‌ده کوچلیلك ایله مشهور ایدی.

راوی صحیح‌نك سوزینه قاراغانده بو قرمسقه ایکی، حتی اوچ بورتوك بغدای یارمه‌سن یالغز کوتاره آلادر ایدی.

قرمسقه شول قدر باطر ایدیکه، کوزینه بر قورط کورنسه، آنی حاضر باروب ئوتره، قایده‌سنه بر ئورمه‌کوچ کورسه آکاده یاپا یالغز هجوم ایتوب چاغوب اوتره هم اویاسینه‌ده اوستره‌ب آلوب کیله ایدی.

باطر قرمسقه صحراده شول قدر شهرت طابدی، حتی قرمسقه‌لر آشاغانده، اچکانده، یاطقانده، طورغانده همان مونك باطرلغنی‌غنه سویلیلر ایدی.

باطرمزنك بو ماقتالودن باشی ئه‌یله‌نوب، اوزینك کوچن قرمسقه‌لرغه‌غنه توگل، شهرده‌گی آدملرگه‌ده کورساتما کچی بولدی.

بر وقت قرمسقه چان نویا گان بر موژیکنك آرباسینه ئورمه‌له‌ب مندیده شهرگه‌ده یو نالدی.

موژیك ئوینه قایتوب جیتدی، چاننی بوشاطدی: بیلکلی، قرمسقه‌ده توشوب اوزینك کوچنی کورساتوب آدملرنك ایسلرن کیتارو فکری بلن اشکه کرشدی:

پهلوانمز، جه، بر صالامنی قوزغاطا، جه بر یافراقنی سلکنه؛ جغوله، طورا، لکن مونك اشن نیدندر بروده کورمی ایدی.

قرمسقه آگارده قارامی همانده اشنده، تیرله‌دی، پشدی، ئـلی همانده خلق‌نك قرمسقه، اوینده‌ده یوق.

مسکین پهلوان فکرینك بتونلایوك یاگلش چقانینه خورلانغانلقدن، آریا یانده یاتقان آق طرناقفه قـاراب: «ای دوستم، سزنـك شهرده کشیلر بارچه‌سی کوزسز ایکان؛ کوره‌مسك نی‌عمردن بیرلی آزابلانامل‌باصا، صوقر بولماسه‌لر کوررلر ایدی؛ مینم باطرلغمنی بزنك جیرده هیـچ بلمگان کشی یوق» دیب خورلانوب، آجودن چاق جارلمیچه کیری، صحراسینه قـایتوب کیتدی.

توبه ایتکان تولـکی.

موژیـك نیچوکدر، تولـکی‌گه اوچراب، بو تولـکی موژیکنـك طاوقلرن بیك قرغانلقدن، جوده‌گانگه کوره بو ره‌وشچه تولـکی‌نی وعظلرغه طوتندی.

«ای تولـکی دوست، برده، یاشر میچه درستنگه ئه‌یت ئلی، بز بو اورنده ایکاو گنه بیت، نی سویلـساکده ایشتوچی‌بوق، سبن‌نی‌اوچون‌هر وقت طاوقلرنی اورلیسك، مینم اویمچه‌سینك بو کسبکده طوزان قدرده ایزگیلك بولماسه کیره‌ك، مین اوزکنی قزغانام؛ گرچه اورلاوزور گناهه بولسون، سینی بتوب دنیا یامانلاسونه، مین آنیسون ئه‌یتمیم، آنی خدای اوزی بلور؛ امامنه نیچك سینك بوکسبکده ایزگولـك، سعادت یوق، سین هر ایرته‌گی آشکده کوندزگی آشـکده جانکنی قولـکه‌غنه طوتوب، طاوق اویاسینه کیلـسك؛ هیچ برفورقوسز، قاچوسز آزق طابا آلمیسك. شولای بوری طورغـاچ، احتمال بر کوننی قیمتلی طونـکده طـاوق اویاسنده قالور» دیدی.

تولـکی بوسوزلرنی اخلاص برله طکلاغاندن‌صوك، جوابقه‌کروشوب:

«ای موژیك دوست! بو طورمش، بو عمر کمگه هم نیندی جان أیه‌سینه کیلشسون، سین ایده‌ش مینم صاف کوکللی وطوغری اویلیلغمنی بلسه‌ك ایدی! درست قارافلق برله کسب ایتوچی دنیاده برمینگنه توگل،

شولای بولسه‌ده، آزق صو ومناك برسیه حلالدن بواماغانلغی ایسه‌ه توشسه، اوزمده پچاق آلوب صویورلق بولام، لکن نی چاره، دنیا مشقتی آور؛ بالالرمده بار» دیگاچ، موژیك ینه‌ده نصیحتکه باشلاب:

«سین تولکی جان، اگر بو سوزارکنی یالغان ئه‌یتمه‌سه‌ك، مین سیکا حلال آزنده طاوب بیره آلام: منه سین مینم طاوقلرم اویاسینه فاراولچی بول، مینم طاوقلرمنی ایکنچی‌تولکیلردن صافلا. سین تولکیلرنك حیله‌سن بیك آچق بله‌سك؛ مینم ئویگه بارساك، مایغه، ایتکه غرق بولورسك؛ سیمرسك.» دیدی.

تولکی، موژیکنك بوسوزلرینه قارشیلق کورساتمیچه آنك ئوینه کیلوب خدمتکه بیل به‌یله‌دی. مونه تولکیگه راحت ایدی؛ موژیك بای، آزق کوب ایدی.

بزنك قاراولچیسنك طاماغی طویدی، سیه‌ردی. جونلری یالطراب ماطورلانوب کیتدی. لکن نی‌چاره کوئلی همان پاکله‌نمدی. بر وقت قارانغیراق تونیگنه کوتوب طوردیه، طاوقلرنك بارچه‌سن بووب طاشلاب، کیلگان یولی ایله کیتدی.

ناموسی، اویاطی بولغان کشی، نیندی طارالغه توشسه‌ده اورلاماس اما قارالغه میلیون تنکه بیرسه‌گده اورلاودن طوقتاماس.

فیل.

فیل، نیچوکدر پادشاه آرسلان قارشنده زور حرمتکه له‌کدی.

مونك بولای درجه‌گه منوی اورمانلغی حیوانلرغه طارالغاچ، آلار: «بوفیل، قارارغه ماطورده توگل، سویوملی‌ده توگل، اول قای جیری بله‌ن آرسلان قارشنده حرمت طابدی ایکان؟» دیب عجبلنوب سویله‌شه باشلادیلر.

شول آراده تولکی قویروغن بولغاب: «اگر فیلنك قویروغی

مینکی توسلی ماطور، مامقلی و آلتون توسلی بولسه مین آنك درجه‌گه منووینه برده عجبلنمه‌س ایدم دیگاچ، آیوده سوز باشلاب:

«ئلل فیلنك طرناقلری زورهم اوتکن بولغانلقدن، اول آرسلانغه اوخشادی میکان؟» دیدی.

باشقه‌لر سویله‌گانك مین نیگه فاراب طوریم دیدیمی، اوگزده «اول فیلنك بورنی آستنده ایکی آق سویاگی بار بیت. آرسلان آنی بلکه موگز دیب بلگان بولور دیگانگنه ایدی، بریاقدن ایشاکده چاپانا چاقلی قولاقلرن سلکوب:

«مین بله‌م اگر فیلنك قولاقلری زور بولماسه اصلا اول درجه‌لرنی طابالماس ایدی.» دیدی.

بز، ماقتالغان کشینك قولاقلرن، بورونلرن بیلگیل‌مسه‌کده، آکار قاطشدروب، اوزمزنی ماقتاشدرغالیبز.

سوداگر.

کیل ئلی ایبده‌ش! سین قایده بوغالدك، منه مین بره‌ونی اوطرتدم! سین‌ده تیز باییسك کیلسه شولای صاتو ایت.

اوزك بله‌سك بیت، مینم کیبنك، نوح پیغمبر زماننده قالغان، چروب، صارغایوب بتکان سیطسه بار ایدی. حاضر مین آنی، آمریقانسکی دیب بر آچق آوزغه صاتدم، منه، حاضر گنه بو قولمده‌غی یوزلکنی شوندن آلدم...» دیب برسوداگر ایکنچیسنه ماقتانا ایدی.

ایکنچی سوداگر اوّلگینك قولندن یوزلك کاغذنی آلوب ئه‌یله‌ندروب، ئه‌یله‌ندروب قاراغاچ:

ای ایبده‌ش! مین قایسغز آلدانغانن برده بله آلمادم؛ سین قالشیوی کاغذ آلغانسك بیت! دیدی.

آلدارلر. بو سوداگرده آلدی یازدی. آنده برده عجب یوق.

اما کم بولسه‌ده بوزمان خلقنی نچکه‌له‌بکنه قاراسه کورر که:

هر قایده، هر کمنك اویی باری بر: کم کمنی اوصطا حیله‌ار هم کم کمنی یخشی اوطرطور؟

ئەتەچ ایله کوکی.

ای سیوکلی ئەتەچ، نیندی ماطور صایریسڭ. ـ ئه سین کوکی‌جان بیگره‌ك موڭلی، بیگره‌ك کوڭلی جرلیسڭ سینده‌ی صایراوچی بتون دنیا اور مانلرنده‌ده بولماس آه! سینڭ جرلاوڭنی اولگانچه طڭلابقنه طورور ایدم. منه بالله آنط ایتەم. اگر سین صایراودن طوقتاساڭ، طاغی قاچانقنه صایری باشلار ایکان دیب کوتەمن.

مینمچه سینڭ طاوشڭ یاننده صاندوغاچ طاوشی بتونلای یوغالادر، بلمیم اوجماح قوشلری سیڭا پار بولا آلورلرمیکان؟...»

بو ماقتاشونی چیتدن طڭلاب تورغان چچق، ئەتەچڭ سوزن بولب:

«سز دوستلر، بربرڭزنی ماقتاشوب، کییورلسه‌ڭزده، موزیکه‌ڭز همان بورونغیدر.» دیدی.

نی اوچون الله‌دن فورقمیچه کوکی ئەتەچنی ماقتی؟ آنڭ اوچون، ئەتەچ کوکی‌نی ماقتی.

مەچی ایله صاندوغاچ.

مەچی صاندوغاچنی طوتوب، بیچاره‌نڭ تەنینه اوتکن طرناقلرن باطردی. هم شول اراده تەملی گنه، سوچوککنه تل ایله صاندوغاچقه بو سوزلرنی ئەیتە باشلادی:

«ای صاندوغاچم، جانم! مین سینی دنیاده برنچی صایراوچی دیب ایشته ایدم، سینڭ صایراوڭ هرتورلی موزیکه‌لردن ماطور بولغانلقدن، اورمانده‌غی کتوچیلر، آط آشاطوچیلر همه‌سی بیهوش بولغانلر ایمش.

شونڭ اوچون مین سینی طوتوب، اوزآلدمه صایراتوب قاراماقچی بولغان ایدم، سلکنمه؛ تیبرچنمه قوشچغم، مین سینی بتونله یوك آشامیم ئلی، فورقمه؛ صایرا ئلی دوستم. اگر صایراساڭ مین سینی آزاد ایتەرمن بولونلقلرده قوافلرده ایرکنلەب یورورسڭ.

سین مین موزیکه‌گه اهل توگل، ایش توگل دیب اویلاما؛ مین اوزمده اچم پوشقان چاقلرده برطوقتامی مراولاب؛ میاولاب یوریمن.»

مه‌چی بولای سویله‌گانده صاندوغاچ، اجلی یاقنایغاننی سیزوب، قزغانچلی طاوش ایله چرلدی ایدی.

مه‌چی ایسه صاندوغاچنی مسقل ایتوب:

«ای مسکین! شوشی طاوشك ایله دنیاغه اسمك طارلدیمی؟ هم بو چرلداوك اوچون یکتلر، قزلر تلنده سویلندکمی؟ سوزم یالغان بولماسون، بوطاوش‌قنه مینم بالالرمده‌ده بار. صنادم، بلدم صاندوغاچ، سینك صایراوك طانلی توگل ایکان، ایندی طانوب قاریم ئلی ایتك نه‌ملی میکان دیب، بختسز شاعرنی والچغنده قالدرمیچه تماملادی.

دوستلر! اویلاب قاریق ئلی، مه‌چی طرناغنه صاندوغاچ صایرارمی؟

روشچا ایله اوط.

یولچیلردن قالغانمی، نیچکدر، قش کونی، روشچا یاننده کچکنه‌گنه براوط یالطراب یانا ایدی.

یاکا اوطن بتکانلکدن، روشچا یراغراق بولغانلقدن، اوطنك حالی ساعندن، ساعتکه ناچارلانا بارا ایدی.

اوطن مسکین، اوزینك سونوی بیك یافن قالغانینی کورگاچ، روشچاغه ئه‌یله‌نوب، بوسوزلرنی ئه‌ینه باشلادی:

«ای ماطور روشچا! بوقارا کونلر سیکا قایدن کیلدی؟ مین کوبدن بیرلی قاراب طورام، اما سینده بورونغی شیکللی بر یافراق، چه‌چه‌ك کورگانم یوق؛ بو طاقلرك طوکغان بوزلانغان؛ اوزك اوشوگانسك.»

روشچا موکا قارشی آقرونغنه:

«مین قش کونی اصلا یاشاره آلمیم، بتون جیرم قارلاناهم بوزلانادر» دیدی.

اوط ینه سوزگه کروشوب:

«ای مسکین! بوچیتنلك وبو آورلقلردن قوتولاسك کیلسه مینم بلن

دوست بول؛ مین سیڭا یاردم ایته‌رمن. قش کونی قویاش اورنینه مین طورامن هم مین قویاشدن کیم حکمتلر یاصامیمن، منه سین، قش کونی، آچی بورانلرده برده بوزولمی اوسکان گوللردن عبرت آل. اول گوللر، چه‌چه‌کلر بارچه‌سی میڭا رحمت اوقیلر.

اگر میچده مین بولماسام، گوللر، چه‌چه‌کلر بارچه‌سی طوڭوب، شیڭوب بتارلر ایدی.

مین ماقتانونی یارانمیم: شولایده مین کوچ یاغندن قویاشدن برده قالشمیم کوره‌سڭمی مینم یانمده‌غی قارلر نیچك اریلر.

اگر سین قش کونی‌ده، یازوجای کونلرنده گی شیکللی ماطورلانونی تله‌سه‌ڭ، میڭا بر پوچماغڭدن اورن بیر.» دیدی.

آغاچ دیسه‌ڭ آغاچ، اوطنڭ سوزینه اشانوب، اورن بیردی، اوط ایرکنله‌دی، بوطاقدن بوطاقغه یوگره باشلاب، مینوطدن مینوطقه قزا هم یالقنلانا بارا ایدی.

هواغه بولوط کبی قارا توتونلر کوتارلوب، بتون دنیانی اوط قابلادی.

آخرده روشچامز تمام هلاك بولدی. بر وقت‌قاطی بوراندن شقلانور اوچون بر مسافر بورونغی روشچاغه کیلوب کرسه، نی کوزی بر له‌کورسون، اؤلگی کوله‌نکه‌لی آغاچلر اورننده قابقارا، کومر بولغان بوکه‌نلر گنه قالغان.

بوری ایله تچقان.

صوری بوری کتودن بر قوینی آلوب کیتدی. البته قونافغه آلوب کیتو توگل ایندی، بر اورمانڭ آولاق پوچماغینه‌غنه کروب، مسکین قوینی یرطوب، اوزگاله‌ب، اوزینڭ طبیعی آچ کوزلیلگی ایله آشی باشلادی. امانی‌قدرلی آشاسه‌ده، بر یولی آشاب بتوره آلمیچه ایتنی ایکنچی آشارغه قالدروب، اوزی کوچکه گنه صولش آلوب کیبان توبینه یاطدی.

بوریدن یراق توگل، براویاده یاتقان تچقانڭ بورنینه، ایت ایسی کرگاچ تچقان کوب اویلامیچه، فاملر، چیره‌ملر، قویی ئوله‌نلر آراسندن

کیلوب، اوزی کبی کچکنه‌گنه بر ایت کیساگن ئلدیده، آلدی آرطینه قارامی صزدی.

بوری بواشنی کورگاچ عقلدن شاشوب بتون اورماننی یاکغراتوب: «قاراوول! خراب بولدم! طونکز قاراقنی! مالمنی اورلادیلر!» دیب قچقرا باشلادی.

دوستلر! بوری بومالنی اوزی قایدن آلغان ایدی؟

صبزغی.

کچکنه چاغنده میکا، بر وقت اوطز تین قدر بافر آقچه بیردیلر. بو قدرلی بایلقغه قوانوب، مین درحال اوینچقلر صاتلا تورغان کیبتکه یوگردمده، شول همه آقچه‌منی بیرب بر صبزغی آلدم. مین موندی بختلی آلوغه شادلانا، شادلانا ئویکه قایتدم. قایتقاچ صبزغی‌نی برده قولمدن توشرمیچه بر توقتامی صزغرتوب یوروب ئویه گیلرنك هر برسینك طنچلغن قاچردم.

کچکنه سکل وانولرم مینم صبزغیغه نی قدر توله گانمنی بلمگاچ، میندن بیك کولدیلر. «اول آنك یارطی حقینه‌ده طورمی» دیدیلر.

صوکندن مینم کوز آلدیمه، اگر صبزغیغه شول قدر آقچه بیرمگان بولسه‌م، قالغان آقچه‌غه آلنورلق ئلله نی قدر مانور، مانور اوینچقلر کیله باشلادی. جیته‌سه طاغی میندن قچقروب، قچقروب کوله‌لر. مین خورلانوب جلی باشلیم.

شولای ایتوب صبزغی میکا شادلق اورنینه حسرتکنه بیردی ولکن بو حسرت‌نك آخری مینم اوچون یخشی بولدی.

مین بو بختسز سودانی هیچ بر وقت ایسمدن چغارماس بولدم. بوندن صوك، قای چاقده بر بر نرسه صاتوب آلورغه طوغری کیلسه، اوز اوزمه: «صبزغیغه آرتق بیرمه!» دیه ایدم‌ده آقچه‌م کسه‌ده قالا ایدی.

بارا، بارا مین ئوسدم. دنیا کوره وکشیلر آراسینه کره باشلادم. کوره‌مکه کشیلرنك کوبسی صبزغیغه بیك قیبات نولیلر.

بعض کشیلر خلق‌نڭ احترام وباش ئیبون اوزینه تارتو اوچون ئاله نیقدر حیله، مکرلرگه چوموب، آرطینه قارامیچه ئاله نیقدر ماللر توگب، عاقبت فقیرلنوب مسکینله‌نوب قالالر بونلرنی کورگان چاقده: «ئه‌بیه‌ی بوکشی صبزغی‌نی قیبات آلدی». دیب اویلیم.

اوزینڭ قابچغن قابارتور اوچون‌گنه، دنیانڭ بارچه راحتلرین، بختلرین، ایزگی اشلرین، دوستلق وکشیلك حسلرن کیری قاقغان صارانتی کورگانده: «مسکین کشی، بو، صبزغیغه‌نی قدر کوب توله‌دی بیت!» دیم

بر راحت وته‌ملینی سویوچی یالقاونی، واقغنه لذتلر اوچون ئلله‌نی قدر کیله‌چکلی اشلرنی بر یاقغه قویوچینی کورگانده: «بیچاره کشی! صبزغیغه‌نی چاقلی آرتق توله‌گانکنی بلمه‌وڭ هم اشنڭ صوڭن اویلاماوڭ برله سین نیندی قزغانچساڭ!» دیه‌سم کیله.

بیك یالتراوقلی، قیباتلی کیملی، افراط بای جهازلی وآرتق بهالی آط وقایطونلی بر موطنڭ شارطلاون کورگانده: «کیله‌چکگه برده کوزی جیتمی شول، اول، صبزغینڭ اوزینه نیگه توشکانن صوڭغنه سیزه شول». دیب قویام.

ماتورغنه، سویکملی‌گنه بر قزنڭ برطوپاس توبان فکرلی کشیگه کیاوگه چقغانن کورسه‌م: «نیندی قزغانچ قز صوڭ، اول اوزینڭ صبزغیسینه شول حتلی قیبات تولی!» دیب اویلیم.

بر سوز بله‌نگنه ایتکانده بختسزلکلر انسانلرنڭ مال بهاسن بلمه‌ولرندن واوزلرینڭ صبزغیلرینه افراط آرتق توله‌ولرندن توگلمی صوڭ؟

بدبلدق.

بدبلدق، دیگگزگه کروب، بارچه جان، جانوار، قوش، قورطقه: مین حاضر بودیگزنی یاندرام دیب ماقتاندی.

بو، پراصطوی خبر توگل؛ شولوق ساعتده، بتون جیر یوزینه صو توبلرینه، اورمان آرالرینه طارالدی. بارچه صو پادشاهلغینك خلقینه زور خوف توشدی؛ هر قایسینك جانلری باشلرینه صاچرادی. هواغه قاراساك کتو، کتو قوشلر کیله؛ اورماندن گروه، گروه حیوانلر، شهرده پازار بولغانده خلق جیولغان شیکالی جیولالر. هر برسی، دیگگز، نی توسلی بولوب یانار ایکان دیب اویلیلر ایدی.

بو خبر آولده‌غی، شهرده‌گی کشیلرگه‌ده طارالغان بولورغه کیره‌ك، کشیلرده بر قوللرینه قاشق، ایکنچیسینه ایکمك طوتوب، بالق شورپاسی آشارغه برسن برسی یغوب، طابتاب، آشغوب چابالر.

تماشاچیلر کیلوب بتدی؛ هر کم تلسز کشی شیکالی، طاوشسز، طنسز دیگگزگه کوزن تکه‌ب طورا ایدی.

تیك قایسی آراده «پش، پش» غنه: «منه دیگز قاینی باشلار، منه یانار» دیگان طاوشلر ایشتل ایدی.

کشیلر، حیوانلر، قوشلر کوته‌لر، کوته‌لر، کوتواوطده‌نده اسسی‌ره‌ك بولوب، اچلرن یاندرا.

آبدراغاچ بر برسینه: «ایچماسام قاینی باشلامادیمی؟» دیلر ایدی. دیگز ایسه یانمیده، قاینامیده. آخرده نی بولدی؟.

بدبلدق اویاطندن کوزن یوموب اوچوب کیتدی.

دنیاغه دانی چقدی، اما دیگگز یانمادی.

بو اورنده هیچ کمناك یوزن برطمیچه‌غنه برسوزئه‌یتورگه ممکن: براشناك اوچینه چقمیچه ماقتانو کیره‌کماس.

کوکی.

اوزینك اوتنوی بوینچه، پادشاه قارا قوش، کوکیگه صاندوغاچ درجه‌سن بیردی.

ایندی کوکی یاکا مرتبه‌گه مندی، تکبرلنوبکنه، بر اوصاقغه قونوب، اوزینك موزیقه‌لرن بوروب جیباروب، صاندوغاچچه صایرارغه طوتندی.

برزمان، بر آز صایراغاندن صوك، بتون قوشلر مینم طاوشمنی اویولوشب طکلاب طورا طورغانلر دردیب، قوشلرغه طابا بورلوب قاراسه، نی کوزی بلن کورسون، آلار، قایسی‌سی کوکیدن کولوب قایسی‌سی کوکینی اورورشوب، مفرداب بارالار ایدی.

بزنك کوکی بواشکه بیك آچولاندی قابارندیده، وقت اونکارمیچه، قارافوشقه باروب:

«ای عادل پادشاه! مین سزنك امرکز ایله، اورمانده، صاندوغاچ خدمتن ایتدم، اما قوشلر، حیوانلر میندن یاطوب، یاطوب کوله‌رگه باطرچیلق ایته‌لر» دیب زارلانغاچ، قارافوش جوابده: «ای کوکی جان! مین خدای توگلمن، مین فقط قوشلر پادشاهیغنه من. شول سببلی مین سینی صاندوغاچ درجه‌سی ایله حرمتلی آلامن، لکن کوکینی هیچ بر وقت صاندوغاچ یاصارغه قدرتم یوق.» دیدی.

بالا قاراوچی.

جلان موزیککه کیلوب، آنك ئوینده طوررغه رخصت صورادی. البته خدمت ایتوب آشاغان ایکمك ته‌ملیرمك بولادر. جلان سوز باشلاب:

درست، سز آدملرنك جلانلرحقنده فکرکز ناچار؛ سز جلانلر دوستلق، طانولق نرسه ایکانن بلمیلر، حتی اوز بالالرن اوزلری آشیلر... دیب سویلیسز. بواشلرنك جلانلرده بار چه‌سی بار ایکانن یاشرمیم. شولای بولسه‌ده، مین آندی جلانلر جمله‌سندن توگلمن، مین طوغاندن بیرلی هیچ برجان ایه‌سن تشلمگانم وچاقغانم یوقدر.

اگر مین آغوسزده دنیاده طورورغه اشانسام، آوزمده‌غی اوفنی صوورطوب آلدرر ایدم.

قسقه‌سیغنه، مین جلانلرنك ایك ایزگوسیمن، اگر بو سوزلریمه اشانماساك، صنامق اوچونگنه میكا بالالرگنی بیرب قارا» دیگاچ موژیك:

«ای جلان دوست! سینك سوبله گـانلرك احتمال یالغانده بولماس، شولای بولسه‌ده، عیب ایتمه‌مین سینی بالا قاراوچیلقغه قبول اینه آلمیمن، سین اوزك بلکه ایزگین بولورسك، اماسینك حاضر آزقنی آشاب‌یاتقانگنی کورگاچ، سینك یانگه یوزله‌ب، مكله‌ب اوصال‌جلانلر جییولوب مینم‌بارچه بالالرمنی هلاك ایتارلر.» دیدی.

دوستلر! بو تمثیل‌دن نرسه فهملیسز؟

چولمه‌ك ایله قازان.

چولمه‌ك ایله قازان بیك دوستلانوب، عمر بویی آیرلماسقه وعده‌قویدیلر.

چولمه‌ك بالچقدنغنه یاصالوب، قازان چوبندن بولغانلقدن، قازانك درجه‌سی یوغاریراق بولسه‌ده (چه، دوستلاشوده ایسابل‌شو، نی گه کیره‌ك؟) بولار دوستلاندیلر.

شول دوستلق بوینچه، اوچاق آلدنده، میچ باشنده بو ایکی دوست همان برگه کورنه‌لر، درستی گنه، بربرسندن بر آدومده آیرلوشمیلر ایدی.

منه بر زمان قازان، بوفانی دنیانی تماشا ایتب کورمك نیتینه توشدی. یوغاریده‌غی وعده‌نی بوزارغه یاراماغانلقدن، قازان، چولمه‌ك ایله برگه، بر آرباغه اوطروب کیتدیلر.

سفر بیت آخرسی، شش، شش، جفوب طورغان طاشلی طاولردن، ئللر نیندی تیگزسز کوپرلردن اوتارگه طوری کیله. قازان‌نك حالی طنچ، اما چولمه‌کنك حالی مینوطدن مینوطقه ناچارلانا بارا ایدی.

شولای بولسه‌ده چولمه‌ك اوزینك قازان برله دوست بولغانینه قوانوب، اصلا کیری قایطونی اویلامی، همان، باراغنه ایدی.

یراقمه، نی قدر جیر یورگانلرن بلمیم، اما ئویگه قایتقانده چولمه‌کدك تتلوب بتکان کیسه‌کاری گنه قایتقانن بیك آچق بله‌من.

اوقوچی! دوستلقده برلك، تیگزلك، تیکلك کیره‌کلگن ئه‌ینمه‌سه‌مده بله‌سك ایندی.

نوحه‌چیلر.

بورون زمانده، مصرده شوندی عادت بار ایدی، مثلا: بر بایراق کشی ئولسه، آنك جنازه‌سی آرطندن یاللانغان نوحه‌چیلر (یغلاوچیلر) جیباره‌لر ایدی.

شول نوحه‌چیلر، زیارتکه باروب جیتکانچه هم قایتقانچه جنازه آرطندن برده قالمیچه یغلاب یوریلر ایدی.

بر وقت شهرده بر قدرلی کشی وفات بولغاچ، تگی نوحه‌چیلر، مرحومنك بیاسز عمر بنك بیك قصقه بولغانلغن وآنی ایشکسز، ته‌ره‌زه‌سز بر یورطقه آلوب بارغانلرن، کویله‌ب، کویله‌ب ئه‌یتوب یغلاب‌بارالر ایدی.

بو قیلانشلرنی، بو آه واهلرنی طکلاب طورغان بر نا معلوم کشی بو یغلاوچیلرغه خطابا:

«ای سز، حسرت ایه‌لری! طاوشکزنی باصکز، قایغرماکز: منه مین بر دعاء بله‌م، اگر اول دعانی اوقسام میت، حاضر ترلور» دیگاچ، تگیلر یغلاولرندن طوقتاب، بارچه‌سی بردن مونك آیاغینه یغلوب:

«ای آنا! زنهار حالمزگه مرحمت ایت، سین میتنی ترگز، لکن ترگزگانده طاغی بر ایکی کوندن ئوله‌رلك بولسون، اگر اول طاغی بر مرتبه ئولسه، بزنی ینه‌دن یغلارغه چاقرورلر. بو کشیدن تری وقتده بر تین‌ده آلوب بولمی ایدی، اگر اول ترلوب، دنیاده طورا قالسه طاغی‌ده بر تینده بیرماس.» دیدیلر.

شوندی بایلر بار، که آلارنك اجلی گنه بر فایده‌غه یاریدر.

اش پشروچی.

نیندیدر بر آش پشروچی، بیش اون‌فنه مینوطقه کورشیده‌گی فابافقه کروب، آشخانه‌ده‌غی کباب بولاچق ایتلرنی، تچقاندن، کوسیدن صاقلارغه مه‌چینی قالدرغان ایدی.

بر زمان، آش پشروچی قایتوب کرسه، نی‌کوزی برله کورسون: ایدنده به‌لش توبلری، فاز بوطلری، پاشتیت اچلری آوناب یاطه‌لر. اما فاراولچی مه‌چی، پوچماقده‌غی سرکه میچکه‌سی یـاننده، مراولاب، میاولاب پشکان اورده‌کنی آشاب یاطا.

آش پشروچی، اوقغانراق کشی بولسه کیره‌ك، درحال مه‌چینی وعظلرغه باشلاب: „ای اویاتسر! بیتسز! سین بو اشنی اشله‌رگـه، کشیلردنگنه توگل، حتی استینالردن اویالورغه کیره‌ك ایـدی. بو ساعتکه قدر سینك ایزگیلگك، سینك توغریلغك مثاللرده سویله‌نه ایدی.

ایندی بارچه کورشیلر سینی یـامانلارلر: اول مه‌چی بوزوق! اول مه‌چینی آشخانه‌غه کرتو توگل، آچ بورینی آبزارغه کرتو یاراماغان شیکللی آنی قابقادنده کرتورگه یارامی دیورلر.

مه‌چی ایسه وعظنی طکلی، طکلاسه‌ده همان اشنده.

آش پشروچی، سوزنك بواسن یبارگان؛ آنـك آوزندن آقغان وعظلرنك حسابی یوق ایـدی. آشچی وعظ سویله‌گان آراده، مه‌چیده چبشنی تمام ایتکان ایدی.

بو آش پشروچی، مه‌چینی سوز برله انصافقه کیترورگه طرشقانچی، چبق برله تأدیب ایتارگه کیره‌ك ایدی.

چـابـاق.

مین پیغمبر توگل. اما شهم یاننده کوب ئه‌یل‌نگان کوبه‌اسکنك فـاناطی کویه‌چکنی آلـدن خبر بیره‌مـن. بولای ایتووم ایله مینی «پیغمبرلنه» دیب سوکمه‌کز.

ایسمده یوق، نیندی صونك جار بـاشنده‌در، صو پـادشاهلغینك دشمانلری ـ بالقچیلر قارماقلرینی صالوب، قالقاوچدن برده کوزلرن آلمیچه قاراب اوطوره‌لر ایدی.

مگر،شول جیرده‌گنه، اوزاوزن جیتز، هم اونکونگه صاناب یورگان واوز اوزینه بیك اشانغان بر چاباق طورا ایدی.

چاباق صوفر قوگل: قارماقنی‌کوردی: منه، اول قارماق برلن‌اوینارغه طوتندی: بر، اوق شیکللی آطلوب قارماق یانینه باره، بر آرطقه کیته، بر، آطلوب کیته‌ده، گویا بالقچیدن کولـگان شیکللی، چوالچان‌نـك بـاشندنغنه قابقان بولوب طارطوب، اوزی آرطقه قاچوب کیته، ینه کیله‌ده قارماقنك جبندن آزراق طارتقالاب کیته.

بالقچی ایسه «ئه‌نه له‌گه»، «منه له‌کدی» دیب تیك یوره‌گی سیکروب اوطره.

قارماقنی آلوب قاری، اوچی کورنه: صالنغان چوالچان آشالغان. ینه صالا، ینه آلا. چاباندە قارماق یاننده قوبار شیکللی ئه‌یل‌نه.

شول زه‌وشچه بالقچی ایله چاباق آلداشوب، حیله‌لشوب طورغانده، بزکوبنی کورگان قارط بالق چابافغه بوسوزلرنی ئه‌یته ایدی:

«ای جوله‌ر چاباق! سین نی اوچون همـان قارماقلر تیره‌سنده ئه‌یل‌نه‌سك؟ ئلله سیکا قارماق تیره‌سندن باشقه، صوده اورن بتدیمی؟ غافل بولما، سین قارمافغه یافنلاشقان صاین، بلاگه‌ده یافنلاشه‌سك.

اگر بوسوزمنی طوتماساك سین اوزاقلامیچه، بزنك صوایله بحیلل‌شرسك.

عقللی سوزنی احمق‌غه ئه‌یت، چوقراقغه ئه‌یت، ایکسیده بردر.

چاباق بو نصیحتکه قارشی:

«ای آنا! سین، یوق نرسه‌دن فورقاسڭ. درست، کشیلر حیله‌کار اما مین آلارنڭ حیله‌لرن آب آچق کورب طورام. منه کوره‌مسڭ: مونده برقارماق، ئه‌نه نگنده ایکنچی قارماق. سین آنا، قاراب طور ئلی، مین نیچك بالقچیلرنی قزق ایته‌رمن.» دیب سویله‌نه، سویله‌نه یاشن شیکللی آطلوب برقارمانغه باروب یابشدی.

برسندن کیتدی، ایکنچیسندن اوتدی: آخ!! اوچنچیسینه باروب له‌کدی! ایندی قاچماقچی‌ده بولدی، اما صوڭراق ایدی.

قرکجه‌لری.

کتوچی قش کونده، اورمانده، بر آغاچ توبندن بر نیچه قرکجه‌لری طابدی.

منه، کتوچینڭ اوینچه بایلق! منه خزینه!... بوقدر بایلق وبختکه نیچك چدارغه کیره‌ك؟ کتوچی مسکین اختیارسز کوزندن یاش چغارا، چغارا خدایغه شکر ایته ایدی.

کتوچیگه قوانورغه، شکر ایته‌رگه یوله بار: بو کجه‌لرده خواجه‌نڭ اصلا قاتوشی یوق؛ بولارنڭ جونده کتوچی اوزی قرقه‌چق، سوتنده اوزی صاواچق...

لکن اشنڭ بر جیری گنه کیلشمدی، اولده وقت قش کونی بولغانلقدن، بوقرکجه‌لرن آشاتورغه پچان بولماوی ویولسه‌ده آزلغی ایدی.

کوب اویلر، کوب فکرلر صوڭنده بزنڭ کتوچی موڭارده آقل طابدی: اول اوزینڭ صارقلرینڭ پچانن ئه‌کرون، ئه‌کرون بوقوناق کجه‌لرگه آشاطا باشلادی. کتوچینڭ کوڭلی آچلغان، قوناقلرنی سویه، باشلرن صیپی، کجه‌لری یانینه کونینه یوز مرتبه گنه کیله طورغاندر!

قای وقت، بو قوناقلرنڭ آزغینه ایسکی، خواجه صارقلری صوزولا باشلاسه‌لر، بیچاره‌لرنڭ باشلرینه صوغوب جیباره ایدی.

الحاصل، یاڭی قوناقلرنڭ ضرری بولسه کیره‌ك، یاز-باشینه چقغانن صارقلرنڭ قوری سویاکلریگنه قالغان ایدی.

بر زمان کونلر جلنوب، اورمانلرده یاشللکلرگنه کورنه یاشلاغان ایدی، قرکجه‌لری بارچه‌سی بر یولی کتوچیگه قویر وقلرنغنه کورساتوب اورمانغه قاچدیلر.

کتوچی! مین سیکا بر سوز ئه‌یتیم، خاطرك قالماسون: سین قر کجه‌لرن صیلاب آزق بترگانچی اوز صارقلرکنی یخشی صاقلاساك بولماسمی ایـدی؟

اتلرنگ دوست بولشووی.

آشخانه نره‌زه‌سی توبنده آقطرناق ایله صاری بای قویاشقه قارشی جلونوب یاطالر ایدی.

شولای یانقانده سوزدن سوز چغوب، اتلرنك طورمشلرندن، کون کورمشلرندن کوب سوزلر سویلندی.

آقطرناق ئه‌یته: «ای دوستم! بو دنیاده سویوشو، دوستلاشودنده طاتلی‌راق نرسه بارمیکان، ایکی جان‌نك برله‌شوب برسن، برسی تعظیم واحترام ایتوندنده کوکللی اش بار میکان منه بزنـك آرامزده شونـدی دوستلق بواسه بز عمرمزنك نیچك اوتکاننده بلماس ایدك.

صاری بای مونی طکلاب طورغاچ:

«مین کوبدن شونی اویلیدر ایدم، بز ایکمزده بر یورطنك قاراولچیلری بولغاچ، بزگه نی اوچون قچفرشورغه، هم نی سببلی طالاشورغه؟ خواجه‌لرغه رحمت، آشارغه، اچارگه بار؛ آچ بولمیبز.

بلمیم، نی اوچوندر بزنك آتاوبابالرمز بر برسی ایله طاتو طورماغانلر. منه آقطرناق دوست، بیر قولکنی، بز ایکاو، قیامتکه قدر آیرلماسقه دوست قوشلیق هم اوزه‌زدن صوکفیلرغه‌ده کوچرگچ بولیق.» دیب سوزنی بتورگاچ آقطرناق صاری بایغه قولن بیردی، بتونلای آخرت دوستلری بولدیلر.

بواشدن صوك، پاکی دوستلر بیك قوانشدیلر. حاضرگنه آنادن طوغان کبی چیکلایدیلر. شادلقلری اچلرینه صیماغانلقدن، قایا باروب به‌ریلورگه‌ده بلمیلر ایدی.

شوندن برنیچه مینوت اوتمدی بو ایکی دوستلر قوچاقلاشوب، برسن برسی قووشوب، سیکرشوب اوینیغنه باشلاغانلر ایدی، گناه شوملغینه قارشی شول آراده آشخانه تەرەزەسندن برسویاك طاشلادیلر.

منه برزمان دوستلر سویاککه جوگروشوب باردیلر. سویاکنی برسی، برسینه بیرەسیلری کیلمی. هرایکیسی تشلرن ارژایتوب طالاشورغه چەینەشورگه طوتوندیلر، قانغه باطشدیلر.

بو حالنی خواجەلری کورگاچ دوستلرنك اوستلرینه صالقن صو سبب کوچکه کوچکه گنه آبروب بیاردیلر.

موندی دوستلقلر ایله دنیا طولغاندر. زمانه دوستلرن سویلەگانده گناهلی بولمیچه سویلمك ممکن توگلدر ایکی دوستنك سویلاشکانلرن طکلاب طورسالك، بولارنك جانلری بر ایکان دیب اویلارسك آلارغه سویاك طاشلاسالك بتونلای، اوشبو اتلر کبی بولالار.

بالا قوزغون.

هوادن برقارانوش کیلوب، قوی کتووی اوستینه توشدیده، طوغانینه برایکی گنه آی بولغان بربەرەنی طرناغینه ئلوب کیتدی.

بوحالنی یاقندنغنه قاراب طورغان بر قوزغون بالاسی کورب، اوزینه اوزی:

«ایندی آلغاچ، زورراق قوینی آلورغه کیرەك ایدی، بو قارا قوشلردەده برده عقل یوق ایکان، آندی ماکقا قویلر ایله، نیگه طرناق بلچراطورغه کیردك! بوقدرلی زورکتوده بەرەندن باشقەلرده بار ایچ.

منه مین تلەسەم، نیندی قوینی آلورغـه بلورمن» دیب سویلەنه، سویلەنه کتواوستینه اوچوب باروب بارچه قویلر نی کوزندن کیچرگانده، موڭار صییردن آزغنه کچکنه بر قوچقار کورندی.

بو قوچقار بزنڭ بالا قوزغوننڭ کوڭلینه اوخشاغاچ، اول اوزاق اویلاماینچه، قوچقارنڭ بودرەلنوب، بودرەلنوب اویوشقان کییز شیکللی طولوبینه اونکن طرناقلرن باطردی.

ایندی بزنڭ قاناتلی آوچمزنڭ اوینچه طابش بیك زور، تیك اش کوتاروب اوچودەغنەقالغان. اما هر جیرده طوغری کیلگان (یاشلك جولەرلك) مقالی بزنڭ بالا قوزغونغەده قیوق کیلمدی: بیچاره قوزغونچق، آزقنی کوتاررگه کوچانـه، عذابلانه، وحالبوکه، تـگی قوچقارنڭ آوچی طرناغینه لەکگانندن خبریده یوق؛ اول اوّلـگیچه طنچقنه آوزنـدەغی چیرەمنی چەینەب تیك طورا.

حاضر ایندی بزنڭ آوچی، آودن امیـد کیسدی. ایندی ایچماسه اوزیگنه قوطولسەده کوب شکر ایتمکچی بولا، لکن آچ کوزلیلك ایـله طرناقلر بیك تیرەن باطقان، قاداقلاب قویغان شیکللی، سلـکتورده حال یوق.

بو حالنی کتوچیلر کوردیلرده قوزغون‌نڭ طرناقلرن پچاق بـلەن کیسوب، کوچکەگنه آلدیلر. صوڭره أوچوب کیتمەسون دیب آوچی‌نڭ قاناتلرنده کیسوب، اوزن بالالرغه اوینارغه بیردیلر.

بر تورلی عقللیراق تاتارسوداگرینڭ مسکاودن برایکی مڭگنه آلوب، اشنی ماشینه کبی ئەیلەندرگانن ایکنچیلری کورەلرده، آلاردن کولوب بالذات اوزلری مسکاوگه باروب فرق - ایللی مڭلك ویکسلگه قول قو یالارده، بتونلای اوشبو یاش قوزغون حالینه توشەلر.

اوتکن پەکی.

بر ایبدەشم ایله سفرده یورگانده، کیچ بولغاچ، بر آولغه فاتیرگه کروب، یوقیغه یاطدق.

بر زمان ایرتەبرلن طورسام، کورشی بولمەدن ایبدەشمنك قچقرغان، اکغراشقان، ایشاك کبی باقرغان طاوشی ایشتله.

کیچه کیچکنه بر نرسەسز، سلامت یاتقان ایبدەشمنك بو حالینه عجبلنوب، بولمه آرقلی: «نی بولدی سیکا ایبدەش، ئلله بر بر تورلی آورولەکدیمی؟» دیب صورادم.

ایبدەشم جوابده: «یوق، بر نرسەده یوق، تیك بر آز صقال مییقغنه توزەتەم.» دیدی.

صکره مین طاوش همانده طوقتاماغاچ، آنك یانینه باردوم.

قاراسام، مونك قولنده بر اوتمەس چالغی‌پچاق، قارشنده کوزگی، چراین صتوب قاشلرن جیوروب، مییق توزەتوب اوطوره.

بیچاره اوتماس پچاق ایله قرا طورغاچ، ایەکلرن، ایرنلرن تمام کیسکەلەب بتورگان، قوللری وآوزی قانغه بویالغان.

بلدمکه، مونك ایشاك طاوشلری چغاروینه سبب شول ایکان!

شولای، بوقزقنی تماشا ایتب طورغان چاغمده ایبدەشمنك یاننه، غایت اوتکن، هیبت آنگلییسکی پەکی کوردمده، آکار:

«نیك بویخشی پەکی ایل فایدەلانمیسك»؟ دیدم.

ایبدەشم جوابنه: «اوتکن پەکی ایرنەنی کیسار دیب قورقام.» دیدی.

دنیاده کوب کشیلر بار، که اوتکن وعقللی کشیلردن قورقوب، اوزتیرەلرنده کوبرەك احمقلرنی بورتەلر.

تچقانلر کیکاشی.

تچقانلر بر کوننی جیولوب، اوزلرن هر تورلی قورقنچلردن صاقلامقچی بولدیلر.

بو جیونده‌غی عقل ایله، تچقانلرغه مه‌چیلردن قورقمیچه، آش پشروچیلرنی، آصراولرنی برده شیکله‌نمیچه عقلدن یازدررغه ممکن بولاچق.

بو مجلسه رئیس، کمناڭ قویروغی اوزون بولسه، شول بولاچق بولدی.

تچقانلرنڭ اعتقادلرنچه، کمنڭ قویروغی اوزون بولسه شول عقللی بولاایمش.

تچقانلرنڭ بو فکرلری خطامی، درستمی، بز آنسن تیکشرمیبز. ئلی بز انسانلر بوله طوروبه کشینی هم علمن مییغی برله کیومندن ئولچیمز. بز ئلی حکایه‌مز گه کیلیك:

تچقانلرنڭ مصلحتی بوینچه، بارچه اوزون قویروقلیلر صایلاندیلر، اگر آراده برسینڭ قویروغی ئوزولگان بولسه، آنی مجلسکه کرتمه‌سکه قرار بیردیلر.

تچقانلر، کوسیلر کبی صوغش اچنده ئوسکان خلقغه، قویروق ئوزلوگنه عیب صانالماسقه تیوش بولسه‌ده، نیدندر، قویروقسز بولو، جه، بر اوکماغانلقدن، جه عقل کامل توگللکدن صانالا ایدی.

بر وقت اشلر جایغه صالندی؛ مجلس ارکانی بر قارانغی تونده کله‌نده‌گی اون «لار» نده جیولوشدیلر.

حاکملر یرلی یرینه اورناشقاچوق، قایدندر بر قویروقسز کوسی کیلوب چغوب حکم ایته باشلادی.

بو حالنی بر یاش تچقان کورگاچ، ایبده‌شلرینه خطابا:

«قارانغز ئلی! بو قویروقسز کوسی نی اوچون بزگه حکم ایته؟ بزنڭ بایاغی قرار قایا کیتندی؟ اگر بو، حاکم بولورغه یارارلق کوسی بولسه اوز قویروغن اوزی صاقلی بلور ایدی. بو قویروقسز بزنیگنه توگل، بتون ایده‌من آستی خلقنی خراب ایتار.» دیگاچ، بر قارت تچقان، بو یاش تچقاننی اوروشوب:

«سین تیك اوطر! بیك کوبنی بله باشلادك! بو قویروقسز کوسی مینم قدام ایچ.» دیدی.

دنیاده قدا، قداغی خاطری اوچون کوب اتفاقلردن چفولا.

ئەتەچ ایله انجو بورتوگی.

چوبلك باشلرنده قازونا تورغاچ ئەتەچ، نیچوکدر، بر انجو بورتوگی طابدی‌ده اوز اوزینه صوقرانوب سویله‌رگه طوتوندی:

«انجو دیگان بولالار! بو انجو نیندی یوق نرسه! اگر بو طابلغانچه، میکا قازوب مشقتلنگانم اوچون بر طاری یارماسی طابلغان بولسه، مین نیندی شاد بولور ایدم.

توبان فکرلی کشیلر، نرسه‌لرنك قیمتن بلمگانلکدن کوب وقتده شوشی ئەتەچ کبی حکم اینه‌لر.

یوکچی ایله یول کیسوچی.

الوغ یول یاننده، قواقلقده، کیچکه طاباراق، بر، یول کیسوچی قاراق، اویاسندن باشن چغاروب یاتقان آچ بوری کبی، کیك صحرالرنی، براق طاولرنی بر بر کوزندن اوتکاروب، کیچکی آشلق بره‌ر نرسه بولماسمی؟ امیدی ایله یاطا ایدی.

بر زمان قاراق، براق توگل، بر آور بوك ایله کیلگان یوکچی‌نی کوردی.

منه، قاراقنك اوینچه بخت!

بو یوك البته یارمینکه‌دن، چای شیکر، یفك، پوصطاو آلوب قایته طورغاندر دیب اویلادی.

یوك یاقن کیلوب جیتـکاچده، قاراق، «طپرو!» طوقته! دیب قچقردیده، قولنداغی زور کوساگی ایله یوکچینك اوستینه طاشلاندی.

یوکچی، مسکین، ناچار، کچکنه کشی هم جول یوروب آرغان ایدی.

شولای بولسه‌ده مال وجان طاتلی بیث، یوکچیه آرباکندگی آلوب، قاراقعه قارشی طوردی. اول گرچه ته‌به‌نه‌کـکنه کچکنه گنه کشی بولسه‌ده، مال وجان طوغریسنده طاو قدر بولوب کیتدی.

صوغش باشلاندی. بو صوغش اوزاق هم قورقنچلی بولوب شافطی مدت دوام اینکاچ توقتالدی.

قاراقعه کوب ضرر یوق، تیك بر کوزیگنه چققان‌ده بر دوژینه تشیگنه قویولغان وبر قولیغنه صنغان.

شولایده جیگو همان قاراق طرفنده قالدی؛ یوکچی ئولدی.

حاضر ایندی طنچ قالدی، تیزره‌ك یوکنی قارارغه کیره‌ك آنده نرسه بار؟ خیر، قاراقنك صوغشی بوشقه کیتمگان: یوکده، صالام برله تورگان بیك کوب لامپه پیالالری بار ایکان.

دنیاده شوندی یوقغنه نرسه‌لر اوچون شول قدر زور جنایتلر، الوغ قانسزلقلر قیلالر.

ایکی کورشی

کورشی، کورشیسنی قوناقغه چاقردی.

چاقرلمش کورشی صیلانورغـه چاقرلدم دیب اویلاسه‌ده، چاقروچینك مقصودی، اوزینك کوبدن توگلگنه یاللاغان جروچیلرن کورشیسینه کورساتو ایدی.

جرلاوچی یکتلر جرلارغه طوتندیلر: قایسینك طاوشی قـالون، قایسی‌نقی نچکه، برسی آرتقه قالا، ایکنچی‌سی طاماق قره، اوچنچی‌سی بونکوره . . .

بیچاره قوناقنڭ موندی بەمسز طاوشلردن باشی ئەیلەنوب:
«ای کورشی، کورشی! سین مینی چاقروب، کیفلندرەم دیگان بولوب، تیك کوڭلمنی گنه بولغاندڭ» دیگاچ، چاقروچی: «بیك درست ئەیتەسڭ کورشم، مین آلارنڭ ناچار جرلاغانلرن اوزمده بلەم، باری مین آلارنی آراقی اچمگانلری اوچونگنه یاراطام» دیدی.

یاش آغاچ.

موژیکنڭ اورمانده، بالطه طوتوب بارغانن بر یاش آغاچ کوردیده، موژیکـکه قچقروب:
«ای آغای! زنهار حالمه مرحمت ایتوب، مینم تیره یاغمداغی قارت آغاچلرنی کیسه کور، مین، آلار قابلاب طورغانغه کوره یاقتی دنیانی کوره آلمیم وایرکنلەب، راحتلنوب اوسه آلمیم، طامرلرمده شوشی قارت آغاچلر طغزلاغانغه کوره، کیره گنچه جەیله آلمیلر. میڭا جیلده قویاش نوریده کره آلمی.
اگر سین قارط آغاچلردن مینی قوطقارساڭ، مین بر یل اچنده اورماننڭ برنچی ماطور آغاچی بولا آلور ایدم، بتون صحرا مینم کولەگەم ایله قابلاور ایدی، منه کورەمسڭ، شول قارطلر ضررندن مینم قالنلغم همان چبق شیکللی گنه.» دیب یالنغاچ، موژیك اوزینڭ برنچی دوستینه خدمت کورسانکان شیکللی، بزنڭ یاش آغاچقه یاردم کورساتمکچی بولوب، قواینه بالطەسن ایلەب طوتوب، آزغنه وقت اچنده تسگی قارط آغاچلرنڭ همەسن کیسوب آوداردی.
منه ایندی یاش آغاچنڭ کوڭلی بولدی، قواندی، آڭار دنیا یرکن قالدی.
لکن بو قوانولر اورنلیمی؟.
حاضر ایندی بیچاره یاش آغاچنی، قویاش یاندره، جه بوزلی یاڭغر کیفن آلا، جه قوم، طوفراق بورانی کیلوب، جیرگه چاقلی بوگوب، ئییلدروب کیته.

کونلرده بر کون، بیك قاتی جیللی داول کیلدیده، یاش آغاچنی شارطلاتوب صندردیده کیتدی.

بو حالنی کوروب طورغان بر جلان، جیرده صنوب یاتقان یاش آغاچقه قاراب:

«ای یاش بالا! ایندی کمگه اویکه‌له‌مکچی بولاسك؟ بو بلا سینك اوزکدن بولدی.. اگر سین قارط آغاچلرغه طارلانماغان بولساك، اول، آغاچلر سینی جیلدن، یاکغردن صاقلاغان بولورلر ایدی، سین اشقده، طنچقنه، راحتلنوب اوسار ایدك.

عقلسز! اول آغاچلرغه‌ده مه‌نگی صووی سیبمکانلر ایدی، آلارنك عمری بتکانن کوتساك، آکارچه سینده اوسب، قوتلنور ایدك، اوز نوبتکده سینده زور آغاچ بولوب دنیانی کوروب، طورور ایدك هم بو بلالر باشکه کیلمگان بولور ایدی.» دیدی.

کول.

کتوچی، ایدل یانینه اوطروب، یاکاغینه طایانوب، اوزینك قایتماسقه یوغالغان بر مالی طوغریسنده، موکلانوب، موکلانوب جرلاب اوطره ایدی.

بیچاره‌نك کوبدن توکلگنه بر سیوکلی به‌ره‌نی ایدلگه باطقان ایدی.

کتوچینك بوزارلرن طکلاب طورغان کچگنه گنه بر کول، کتوچینك قایغیسن اورناقلاشوب وایدلنی یامانلارغه کروشوب:

«بو ایدل بیگره‌ك آچ کوزلی، هیچ بر وقت طویا بلمی. اگر آنك توبینه مینم توبم شیکللی آرقلی کورینه طورغان بولسه، اول آبژورنك نرسه‌لر یوطقانی بیك آچق کورینور ایدی.

مین اگرده ایدل شیکللی گناهلر اشله‌سه‌م، اویاطمدن جیرنی قازوب یوغالور ایدم، یاایسه قارانغیلقلرغه کروب، یه‌شرونور ایدم.

اگر تقدیر میکا اول قدر کوب صولی بولورغه یازغان بولسه، مین هیچ شبهه‌سز، بتون دنیانك بیزه‌گی بولور ایدم، صولرم ایله حتی طاوقغه‌ده ضرر کیتورماس ایدم.

مینم صولرم بیك صاقلانوبقنه آغار هم آغاچ بوطاقلرن بولسه‌ده آغزماس ایدی؛ بتون صحرا وجارلرم میڭا رحمت اوقورلر ایدی.

مین بتون قرلر وبولونلقلرنی ترلتور ایدم، لکن آندن برگنه یافراقنی بولسه‌ده آغزوب کیتماس ایدم.

قسقه‌سی: هیچ بر جیرده قایغی وحسرتلر یاصامیچه، مینم صووم صاف کمش کبی دیڭگزگه قدر، طنغنه‌آغوب بارور ایدی» دیب سویله‌نه ایدی.

کول شولای سویله‌نگاندن صوڭ بر آطنه اونمه‌دی. شول تیره‌ده‌گی طاوغه چیله‌کله‌ب، چیله‌کله‌ب یا ڭفر یاودی. آنڭ طاولردن آقغان صولری بزنڭ کولگه توشوب، کول، صوغه بایودی؛ ایدل ایله برابر بولدی.

منه بر زمان کولنڭ قوطورغان دولقنلری جارلاردن سیکروب، چغه‌لر، اوچراغان توبچك وبوکه‌نلرنی، شار کبی ته‌گه‌ره‌توب آغزه‌لر، حتی مڭ یللق ایمه‌نلرنیده آوداره‌لر؛ آنی باطره‌لر، مونی آغزالر . . . .

جه، حاضر بزنڭ کولنڭ بایاغی جواشلقلری، انصافلری قایا کیتکان؟

بو کولنڭ صولری بر کونگی قایغروب اوطرغان کتوچینی‌ده بارچه صارقلری ایله برگه آغزوب آلوب کیتدی.

بعضلر، بایوسام فلان اینه‌ر ایدم، بایوسام توگان اینه‌ر ایدم دیلرده بایوغاچ منه شوشی کول کبی بولالار.

صوقر تچقان هم قارا قوش.

براق جیرلردن کیلوب، قاراقوش ایله خاتونی، بر قارا اورمانغه کروب، بر قارت ایمه‌نگه اویالاب، بتون عمرلرن شونده اونکارمکچی بولدیلر.

بر وقت اوزلری صایلاب تابقان بر قارت ایمه‌نگه اویا یاصاب، جای بویی شونده بالالر اوستروزگه اویلادیلر.

بولارنڭ بو نیتلرن ایشتکان بر صوقر تچقان، قارا قوشقه:

«ای قوشلر پادشاهی! بو، سز اویالایه‌چق ایمه‌ننك توبی چرگان، نیز زمانده آوب توشو احتمالی بار، مین سزگه، بوته‌ن آغاچ‌قه اویالاونی مصلحت کورر ایدم.» دیب کیکاش بیرسه‌ده، قارا قوش، آغاچ توبنده‌گی چوقردن نیشله‌ب کیکاش آلسون؟ بتون خلقنك قارا قوشنك، کوزلری اوتکن دیب ماقتاولری قایا کیته؟ هم صوقر تچقان‌نك پادشاهلر اشینه کروشورگه نی اشی بار؟

اول، صوقر تچقان برله کوب سویلاشمیچه، اویانی تیزگنه یاصارغه کرشدی.

اوزاقده اونمه‌دی پادشاهنك سرایی اشله‌نوب بتدی. بارا طورغاچ بالالرده بولدی، بخت اوستینه بخت!

برزمان قارا قوش ایرته برلن، خاتون وبالالرینه‌آزق آلوب، شادلانوب قایتسه، نی کوزی برلن کورسون: ایمه‌ن آوغان، هم پادشاه خاتونی وشاهزاده‌لر بارچه‌سی باصلوب ئولگانلر.

بو اشدن پادشاه قوشنك یوره‌گی یانوب، اوز اوزن بو ره‌وشچه شلته‌لی باشلادی:

«مین بو بلانی هیچ نرسه‌دن توگل، تیك اوزمنك تکبرلگمدنگنه کوره‌من. مین بیك خوار کورگان صوقر تچقان میکا آنا نصیحتی کبی بخشی اوگت بیردی. مین ایسه، نفسمه أیاروب، قبول ایتمدم»

شول آراده بر یاقدن، صوقر تچقان‌ده:

«ای پادشاه قوش! اوزکه معلوم، مینم اویام هر وقتده آغاچ توبنده بولا، شول سببلی مین طامرلر حالن بیك یخشی بله‌م، دیب قارا قوشنك جراحتینه طوز سیبدی.

شعر

بن دیمه‌گل، بن دیمکده کوب بلا بن دیمکله اولدی شیطان مبتلا

مەچی بالاسی هم صیرچق.

قایسیدر، بر ئویده، بر صییرچق بار ایدی.

اوزی‌صایراو هنرنده ناچار بولسه‌ده،بیك عقللی وفکرلی بولغانلغندن صایراوینك ناچارلغینی یەشره آلادر ایدی.

شولوق ئویده برمەچی بالاسیده بولوب، صییرچق مونك ایله آرالرینه قلده صیماسلق درجەده دوست ایدی.

مەچی بالاسیده بیك جواش بولغانلقدن صییرچقغه سویوملی ایدی.

بروقت بولارنك خواجەلری قوناقغەمی، قایدەدر کیتوب بیك اوزاق طورغاچ، مەچی بالاسی هر کون باروب، رزقلانه طورغان آشجاواقدن آیراوب، مونی آچلق قحطلق جودەته باشلادی.

مەچی بالاسی، روزەنك قاطیلغی ئوزەگینه اونکانلکدن، ایدەن بوینده قزغانچ طاوشلر ایله مراولاب، کوکلسزلانوب یوری ایدی.

بو حالنی کورب طورغاچ، صییرچق مەچی بالاسینه کیکاش یولنده شوشی رەوشچه سوزگه کرشدی:

« ای دوستم پسی! سین بیگرەك صاف کوکللی وجواش طبیعتلی ایکانسنك، مین سینك اوزفایدەکنی اوزك بلمەوکەایسم کیته.

ئەنه، بورون آستکدوق، چیتلکده طورغای آصلنوب طورە. چیتلك ایشگن آچده، شول طورغاینی آلوب آشا. سین غافل بولما، سیکا بالالغکنی طاشلارغه وقت ایندی. بودنیاده کم کوچلی بولسه، اول، نی قیلسەده ایرکلی.»

فیلسوف صییرچقنك بوسوزلری مەچی بالاسینك خوشینه کیتوب، اول درحال، چیتلکنی آچوب، طورغاینی چغاروب، طوتوب آشادی.

بوطورغای گرچەمەچینی طویدررلق بولماسەده، یورەك یالغارغەیارادی.

صکره مه‌چی بالاسی بتونلای طویونکده یولن ازله‌ب یاق یافعه قارادیده، اوزاق اویلامیچه تـگی کیکاشنی اویره‌نکان خلفه صییرچقنك اوزنده تعظیم برله‌گنه آشادی.

بره‌و، قرداشینه قویو قازوسه، اوزی توشار.

صاندوغاچ.

نیندیدر برقوش آولاوچی، اورمانلردن، قواقلقلردن آولاب، بر نیچه صاندوغاچ طوتقان ایدی.

مسکینچکلرنی هرقایوسن اوزاوینه صایراتور اوچون، پوچماقلرده آصلغان چیتلـکلرگه یابوب قویدی.

بو بیچاره‌لرنك صایرار هم کیفلنور اورنلری قواقلر باشی ایدی، ایندی زندانغه یابلغاچ، صایراو قایغوسی‌می؟

شولای بولسه‌ده، نیشلمك کیره‌ك! بولار، قایسی قایغیدن وقایسی یالغزلقدن صایراشالار ایدی.

بولارنك آراسنده بیگره‌ك موکلی‌سی، بیگره‌ك عـذاب چیکـکانی، اوزینك سویگان دوستندن آیرلغان برصاندوغاچ ایدی.

بوبختسز قوشنك یاش آرالاش کوزلری هرزمان قرلر، صحرالر طرفینه تکه‌لـگان ایدی.

اما یغلاغـانغه قـاراب، حسرت بته‌می صوك؟ (عقلسزغه آورلق نوشسه جلی، عقللی‌غـه چیتنلـك کیلسه قوطولورغه چاره آزلی) دیـگان شیکللی، بوصاندوغاچه اوزن اوزی اوشبوسوزلر ایله جواطورغه کرشدی:

«طوقته‌لی، مین نی اوچون بوچاقلی حسرتلنه‌م؟ البته، مینی‌صویارغه دیب طوتماغانلر، خواجه‌مه جرلرنی، ماطور صایراولرنی طـکلارغه هوسلی، اگر مین یغشیلاب صایراب، طـاوشمنك ماطورلغی خواجه‌مه اوخشاسه، اول مینی یـاراتور، یـاراتقاچ مینی بو زنداندن قوتقاروب، آزاد ایتو احتمالیده بار.»

قوشمز شولای اویلادی واویلاغاننچه صایرارغه‌ده باشلادی.

بو، اوزینك قایغولر طاراته وکوکللر دردلندره طورغان صایراولری ایله، کیچکی طاکنی اوزاتقان شیکالی، ایرته‌گی طاکنیده قارشولی ایدی.

آخرده نی بولدی؟ یاش قوش بو صایراوی ایله اوزینك بختسزلگنگنه آرطدردی: ناچار صایراغان، یاکه برده صایراماغان صاندوغاچلرغه چیتلك ایشگی ئلله قاچان آچلدی، آزاد ایتدیلر.

اما بو، نیقدر ماطور صایراغان وکیفلی جرلاغان صاین مونی طاغی قاتیراق قاراوللادیلر.

کشی هم آرسلان.

کوچلی بولماقدن، عقللی بولماق قات، قات آرتقدر.

موثار أشانماغان کشی، منه بو حکایه‌چکنی اوقوغاچ، عقلنك آرتقلغینه قناعت حاصل ایتار.

برآوچی اوزینك آون آغاچلر آراسینه جه‌یوب، نیندی بولسه‌ده طابش کوتوب طورغانده، یاکلش اوزی آرسلان طرناغینه له‌کدی.

آرسلان قهرلنوب: «بت، ای بدبخت مخلوق! منه مینم طرناغمده تیکشروب قاریق ئلی سینك تازالغك وکوچلیلگك قایده ایکان؟

سز، آدم بالالری اوزکزنی بتون ۴ آیاقلی حیوانلرغه، حتی آرسلانلرغه‌ده پادشاه دیب یوریسز ایمش، منه حاضر سزنك بو دعواکزنك تیوشلی، تیوشسزلگن قارارغه فرصت طابلدی.» دیدی.

بیچاره آوچی، آرسلان طرناغندن، ضعیفکنه طاوش ایله:

«بزسزدن کوچ وقوت یاغندن اوستونلکنی دعوا قیلمیبز، بلکه، عقل ایله سزدن یوغاریلقنی دعوا ایته‌بز؛ منه ماقتانورغه باطرچیلق ایته منکه، مین حاضر بو جیرده اوزمنك عقلم ایله شوندی اش اشله‌رمنکه، سز اول اشنی کوچکز برلن اشلی آلماس‌سز.» دیگاچ، آرسلان:

«سویله‌مه! مین سزنك ماقتانغان ئه‌کیه‌تلرکزنی طکلاب آردم ایندی....»

آوچی: «یوق پادشاهم، ئەکیەت توگل، مین حاضر اوستالغمنی کوز آلدکده کورسەتەم، اگر سوزم یالغان بولسه، مینم قاچوب قوطولور حالم یوق، صوکندنده آشارغه ئولگرورسك.

منه مینم آغاچ آراسنده جایگان اورمەکوچ اویالرم بار، شونك آستندن مین عقلم برلن چفه آلام هم سینده کوچك برلن چغوب قارا. ئەنه اوزکه کورەسك، اول اورمەکوچ اویاسی، طاش استینا توگل ئەنه آزغنه جیلگەده سلکنوب طورادر.

آرسلان: «جه، ئلك اوزك چفوب قارا!» دیگاچ، آوچی مهارت بلەن، شوماغنه آوآستندن چقدی.

آنك آرطندن آرسلانه، جەیەدن آطلغان اوق شیکللی سیکروب، آوآستینه باروب کردی.

اما بختسز آرسلانك آوآستینه عمردەده کرگانی یوق ایدی، مسکین حیوان آوغه چورنالوب قالدی.

عقل، کوچنی جیکدی.

کوچلی آرسلان هلاك بولدی.

کوکی ایله کوگارچن.

کوکی، بوطاقغه قونوب، بیك حسرتلنوب وموکاییقنه اوطوره ایدی. مونك بولای کوکلسزلنوون، ایکنچی بوطاقده اوطورغان کوگارچن کورگاچ:

بلکه ایشتکانکز باردر، کوکی اوزی اصلا اویا یاصامی. یومورقەسن قارغه، یاکه چەوکه کبی قوشلرنك اویاسینه صالا. آنك بالالرنده، کوبروك وقتده، شول اویا صاحبی قوشلر باصوب چغارادر.

بالالر جومورقەدن چقغاچ کوز آللرنده آنالرن کورەیلر هم آنالرینك دنیاده بارلغنده بلمیلر.

«ای کوکی دوست! نیشلەب بولای مسکینلەنب، قایغروب اوطورەسك؟ ئلله یاقتی جای کونلری اوتب، قاراکغی کوز کونلری یاقتلاغانغه کوکلك بوزولدیمی؟» دیب گورلەدی.

کوکی موکار قارشی سوز باشلاب:

«مین بیچارەغه، مین بختسزگه نیچك قایغرمی توزەرگه کیرەك! منه کوگارچنم، اوزك اویلاب قارا ئلی: مین یاز باشندن بیرلی بالالر اوستردم، آنا بولدم. ایندی بالالرم اوسدیلر، هر قایسی بر یاقغه اوچوب، طارالوبده بتدیلر. اما آنامز نی حالده طورا ایکان. دیب کیلوبده قارامیلر. هیچ مینی آنا دیب بلمیلر...

قای وقتلرده اوردەك بالالرینك آنالری تیرەسنده هیچ آیرلمای ئەیلەنگانلرن هم طاوق چیلرینك، آنالری بر سوز ئەیتوب چافرغاچه یاکغر شیکللی سیبلوب کیلگانلرن کورگانده یورەکلرم یانوب کیته، کونلەشه باشلیم. آخرده توزه آلمیچه یغلیم.» دیب زارلاندی.

کوگارچن، کوکینك زارلرن تمام طکلاغاچ:

«ای کوکی دوستم! مین سینی چن کوکلمدن قزغانام، اگر سینك حالك میکا توشسه، مین ئلله قاچان ئولگان بولور ایدم.

اما کوکی جان، مین جای بویی سینی صنادم، بز ایکاو همان دیورلك برگه طوردق. لکن، مین نیدندر سینك برده اش بلەن شغللنگانکنی کورمەدم، تیك همان سینك آغاچدن آغاچقه اوچوب، پرخلداب یورگانکگنه کورندی.

شولای بولغاچ، سین قای آراده بالالرکه اویا یاصاب ئولگردك؟» دیدی.

کوکی جوابنده: «یوق، مین اوزم هیچ بر اویا فلان یاصامیم، مین بومرقەمنی هر وقت باشقەلر اویاسینەغنه صالامن.» دیگاچ، آغاچ باشندن بر قارغا:

«سین آلای کشی اویاسنده اوسترگاچ،» اول بالالرڭدن، نیگه ایزگولك کوتەسك؟ هم نیگه خیر امید ایتەسك؟» دیدی.

آنالر! آنالر! بو، سزگه سباق. مین مونی بالالرنی عیبلر اوچون یازمادم.

بالالرڭز سزدن آیرلوب، کشی قولنده اوسسەلر، کچکنه وقتده سزدن حرمت کوروب، سزنك طرفدن سویولمی قاوسسەلر، قارت کونکزده سزگه ئەیلەنوبده قاراماسلر.

بولای بولغانده سز بالالرڭزنی شلتەلەمیچه، اوز اوزڭزنی شلتەلەڭز

ایکی کوگارچن.

ایکی کوگارچن، ایکی طوغان شیکللی عمر ایتەلر ایدی. بولارنك برسی ایکنچیسندن باشقه آشامیلرده اچمیلرده ایدی.

برسن برجیرده کورسەك، ایکنچیسی بیلگلی شونده، بولارنك قوانچیده قایغوسیده اورتاق ایدی.

بوروشچه تورغانلق برله بوایکی دوست عمرلرینك نیچك اونکاننه کورمیچه قالالر ایدی.

بوایکی دوستنه قای وقتلرده، قایغیغه، حسرتکه دوچار بولورغه طوغری کیلسەده، بولارغه هیچ بر وقتده یالغزلق، کوڭلسزلك کبی نرسەلر طرناق باطره آلمی ایدی.

شولای، راحت، راحتکنه وقت کیچروب طورغانده برزمان برسیناك کوڭلینه سفر قایغوسی، سیاحت دردی توشدی.

بو کوگارچن‌نك جیر یومورقەسن ئەیلەنوب، تورلی عجائب، غرائبنی کورب، یالغاننی درستدن آیرورلق هم بولغان ایله بولماغان ئەکیەتلرنی فرق ایتەرلك علم طابوب قایتاسی کیلدی.

مونك بودردكه توشكانن ايكنچيسى بلگاچ، باش آرالاش كوزلرن دوستنه تگه‌له‌ب، بوسوزلرنى ئه‌يته ايدى:

«اى مرحمتسز دوست! سين فايا بارماقچى بولاسك؟ بودنيا بوينچه اوستره‌لوب يوروده نى فايده بار؟ سين مينى قزغانماسا گده، اوزگنى قزغان.

سفرده اوچرايه‌چق برطقوچى قوشلرنى، قارچغه‌لرنى، قورقنچلى بوزلى ياگفرلرنى ايسگدن چغارمه. هيچ بولماسه ياز باشى جينكانن كوتارگه كيرمك.

اوزك بله‌سك، حاضر وقتسز، آزقده آز، هوالرده بوزوق، يازغه چقغاچ، مينده سينى طوقتاتمام، تله‌گان جيركه باررسك.

چو! منه قوزغونده قچقردى. باريده خيرسزلككه اشارت؛ زنهار كيتمه‌سه‌نه جانم. ئلى برگه طورورمز بيك كوگللى بيت. فايا بارماقچى بولاسك سين؟ برده عقلم جيتمى.

سين ئلله ميندن طويدگمى؟ آيرلماقچى بولاسگمى؟

سين كيتساك مين بتونلاى يتيم قالامن ياگفرلر، جيللر ميگاغنه تيه‌چك، سين كيتكاچده توشمه ئلله نيندى قورقنچلى نرسه‌لر كره باشلار؛ كوگلم سيگا كيله‌چك بلالرنى اويلاب قورقور:

باش اوستمده آزغنه كوك كوكره‌گان طاوش ايشتسام: آخ! مينم دوستم قايه ايكان؟ صاوميكان؟ طاماغى طوق ميكان؟ هواسزلقدن كوله‌گه‌له‌نه طورغان جيرى بار ميكان؟» سؤاللرى ايله تشويشلنوب حسرتلنورمن.

بو سوزلر، بو يالنولر بزنك سياحتك يوره‌گنه اوندى؛ دوستى قزغانچ، لكن سفردردى برله باشى ئه‌يله‌نگان؛ عقلى كيتكان. نيشله‌رگه‌ده بلمگاچ، دوستينك كوگلن بو روشچه جواطورغه طوتندى:

«اى سوبوكلى دوستم! مين سيندن تيك اوچ دورنكنه كونگه آيرلامن، اوزگده بله‌سك، مين آياغم برله سفر ايتميم، اوچام، مين

بـار کوچم ایله اوچوب، آز وقتده کوب جیرلرنی، کوب نرسه‌لر کوروب، بنه سینك قانات آستکه قایتوب کرمن.

اول وقتده بزگه سویلاشورگه سوز کوبایور، مین هر ساعتده برتورلی جیرنی ایسکه توشروب، قای جیرده نیندی عجبلر کورگانمنی هم قایه نیندی عادتلر، نیندی قیلانشلر بارلغن سیکا حکایت ایته‌رمن. سینده بو قزقلی سیاحت حاللرن اخلاص برله طکلارسك، هر جیرلر، هر طاولر، تورلی صولر همه‌سی کوز آلدکده طومانلی کارتینکه کبی کورنور هم مینم برله برگه یوروب، کوزك کورگاندن کیم بولماسسك.»

نیشله‌مك کیره‌ك؟ دوستلر اوبشدیلرده آیرلوشدیلر.

بزنك یولچی قناتن سلکوب اوچا. اول سفرده ایندی.

شولای اوچوب بارغانده، منه برزمان، مونك قارشیسنه جیللی یاکغر کیله، کوك کوکری، یاشن یالطری.

کوگارچن نوبان قاراسه: آنده تیك کوگاروب یاطقان دیکگز شیکللی صحراغنه کورنه. قایده شقلانورغه کیره‌ك؟

کوگارچننك بختینه قارشی کوزینه برقورغان ایمه‌ن کورندی، مسافرمز تیزره‌ك شونده باروب شقلانغان بولدی. اما جیلدنده، قوطولا آلمادی، جاکغردنده صاقلانا آلمادی.

بیچاره تمام یووشله‌ندی، چلاندی. عمرده بولای یاکغر وجیل آستنده قالغانی یوق ایدی بویولی قالدی هم بیك قاطی طوکدی.

کوب وقتلر اوتکاچ، بولوطلر طارالغان کبی بولدی، بر یاقدن قویاشده یالطراب چقدی.

مسافرنك کوکلنده‌گی دردی همان براغراق بارغه قوشه ایدی. اول آزراق تاغنده سلکندیده یولغه توشدی.

ایندی کوب زمانلر اوتدی؛ یولچیمزنك قارنیده آچقدی، اول اوچوب بارغان وقتنده، آزق کورنماس میکان؟ فکری بله‌ن صحرالرنی کوزندن کیچره بارا ایدی.

بر وقت مونـڭ كوزينـه بر، آولاقفنه جيرگه سيبلگان يارمه‌لر كورندى.

حاضر آزق طابلدى: آچقفان سياح تيزگنه توشوب، يارمه‌نى چوبله‌رگه باشلادى.

چوبله‌ب طويغاچ اوچوب كيتيم ديسه، گـناه شوملغى: اول آواچينه سيبلگان يارمه ايـكان! مسكين قوش آوغه چورنالوب قالدى، هر يافدن بلاء!

مونڭ اجلى جيتمگانكه قارشى آوايسكى ايـكان، كوب طارنله طورغاچ، آونى ئوزديده قوطولدى. قوطولسه‌ده بر آياغى صويلدى هم قانادى؛ اشدن چغه يازدى.

نى بولسه‌ده آلدى — آرطيـنه قارامى، عقلسز، هوشسز حالده كونارلوب كيتدى، كوز آلدى قارانغيلانغان؛ اوزيده قايا بارغانون بلمى همان اوچا ايدى.

سفرده قورقنچلر بته‌مى صوڭ؟ كيسا كدن مونڭ قارشوسينه ظالم قارچغه كيلوب چقدى.

كوگارچن مسكين قارچغه‌نى كورگاچ، بتونلاى شاشوب، بار كوچى، قوتى ايله قاناطن سلكوب قاچا باشلادى.

قاچسه‌ده كوب يوورگانلكدن، حالى بتكان ايدى.

اوزاقلامى مونڭ كوزى يانندە قارچغه‌نڭ طرناقلرى كورنوب كيتوب، آنڭ قاناطينڭ جيللريده ايسه باشلادى.

شول وقتده حكمت خدا بر فارا قوش پيدا بولوب، قاناطى بله‌ن قارچغه‌نى بيك قاطى صوقديده، يـرطقوچى، ايكنچى يرطقوچيغه آزق بولدى.

بزنڭ كوگارچن اولمدن قوتولغاچ تيزگنه بر آول يانندەغى چيتان آراسينه كروب پوصدى.

اما مونڭ برله‌گنه سياح طنچلاديمى؟ كوگارچن‌نڭ مونده قاچقانن بر بالا كوروب، مونڭ باشينه طاش آطوب باشن جراحتلدى.

بختسز قوش، بو جیرده‌ده خیر کورمگاچ، آفرونغـنه طاغی ئلله نیندی بلالر کورمیم دیب واطلغان باشی، بوزولغان قاناطی، صویلغان آیاغی ایله ئوبینه طابا یونه‌لدی.

ایندی سفر دردی سوندی، اول ایندی سیاحت ایتو فکرلرندن تمام توبهٔ نصوح ایتدی.

ئلی بزنك کوگارچن بتونلایوك بختسز توگل ایکان: اویاسینه قایتسه دوستی قارشی چغوب، کوتوب طورا ایکان. سیاحمز درحال دوستیـنك قاناطی آستینه باروب صیبندی ینه اوبشدیلر.

یولده‌غی مشقتلر بر بر سویله‌ندی، بولار طاغی بورونغیچه طورا باشلاغانلقدن، اول محنتلر تمام اونوطولدی.

ای سز، بتون دنیانی سیاحت ایتارگه تله‌وچیلر!

سز درد برله یاناسز. شونك اوچون بو تمثیلنی اوقوب چقساکز ضرر طابماسسز.

سز قایـده بارسه‌کزده دوستلرکز طورغان جیردن ماطور کوکللی اورن طابماسسز.

آق قوش چورطان هم قسقچ.

بر وقت، آق قوش، چورطان، قسقچ اوچوسی بر یوکـکه جیگلوب، آنی آلغه آلوب بارمقچی بولدیلر.

بولار اوچوسیده تیریلرندن چغارلق بولوب، کوچه‌نوب طارتالر، لکن یوك همانده قوزغالمی. بو یوك آلارغه بلـکه آورده بولماس ایدی: لکن آق قوش هواغه طارتله، قسقچ آرطقه اوستری، چورطان صوغه طابا طارتـه.

بولارنك قایسی عیبلی، قایسی حقلی، آنسنده بزنك اهمز یوق، لکن یوك، ئلی همانده شول اورنده.

بوری حقنده.

بوری، پادشاه آرسلاندن، صارقلرغه باشلق بولورغه رجأ ایتدی. هم تولکی دوستینك طرشلغی آرقه‌سنده بورینك عرضحالی آنا آرسلان (سیدة السلطان) آرقلی آرسلانغه جیتکان ایدی.

آرسلان البته بورینك قان اچکوچی، ظالملگن کوب ایشتکان بولورغه کیره‌ك، تیزگنه بوریگه بو وظیفه‌نی بیرمسکه تله‌ب، تفتیش ایتمك اوچون، یولبارس، کرکدان، قابلان، فیل، قابان دوکغزی کبیلرنی فارشینه چاقروب:

«سز بورینی نیچك دیب بله‌سز؟» دیب صوراشدی.

بو حیوانلر هیچ برسی اوزلرینه بورینك ظلمی تیمگانلگنی سویلگاچ، آرسلان، بورینی صارق آبزارینه باشلق ایتب قویدی.

اما صارقلر نی ئه‌یته‌لر؟

مونی صوراغان کشیه یوق. درستن ئه‌یتکانده بوطوغریه ایك ئلك صارقلرنك فکرن صوراشورغه کیره‌ك ایدی.

آرسلان ایله تچقان.

تچقان، آرسلان یانینه کیلوب، تعظیم برله‌گنه شول یافن تیره‌ده بر آغاچ توبینه اویالارغه رخصت صورادی ودیدی: «ای پادشاه! سین گرچه اورمانده ایك کوچلی وغیرتلی بر ذات بولساکده، گرچه سینك بر نغره‌ك بتون جانوارلرنی تتره‌تورگه جیتسه‌ده، کیله‌چکنی بلوب بولمی بیت: کم بله؟ بلکه مین شوهی قدر ضعیف وکوچسز بر مخلوق بولسامده، بر وقت سزگه بر فایده تیوررمن.»

آرسلان، تچقاننك بو سوزلرینه غایتده آچولانوب:

«سینمه؟! ای قزغانچ جانوار! کیت، یوغال حاضر کوزمدن! تری وقتده تیزره‌ك باشکنی آلوب قاچ، یوق ایسه، مین سینی دنیاغه

کیلمگان شیکللی ایته‌رمن. میکا، آرسلانغه فایده‌م تیار دیگان بولا بیت، آخ ادبسز نرسه!» دیب بیك قاتی غیرتلندی.

تچقان مسکین بار حالی بله‌ن، جان قونقاروو اوچون قاچوب، کوزدنده یوغالدی

لکن آرسلان‌نك بو تکبرلگی بوشقنه قالمادی:

بر وقت اول اوزینه آزق أزله‌رگه چقانده یاکلش آوچینك ئوله‌نلر آراسینه قورغان آوینه له‌کدی.

مونده ایندی نغره‌لر، اوکرولر فایده بیرمی.

مسکین آرسلان نی‌قدر طارتلسه، جولقنسه‌ده، آوچینك طابشی‌غنه بولوب قالدی؛ آنی شهرگه آلوب قایتوب کشیلرگه کورسانور اوچون تیمر چیتلککه یابوب قویدیلر.

آرسلان چیتلك اچنده تگی تچقاننی ایسینه توشوردی. اگر تچقانغه شفقت ایتکان بولسه اول آونك جبلرن کیمروب ئوزوب آرسلاننی بلادن قونقاره آلاچق ایدی.

قویوغه توکورمه، بر وقت صو اچه‌رگه کیره‌ك بولور دیلر.

جومارت دوست.

بز، اوزمزگه کیره‌ك بولووی ممکن بولماغان نرسه‌نی کشیگه بیك جومارطلانوب بیره‌مز. منه شول سوزنی قوتلر اوچون مونده بر مثالده کیتوره‌من.

بر تولکی، طاوق اویالرن آفتاروب، طویغانچه رزقلانب، آشاغاندن آرتقانن زاپاسقه قالدروب، آنی بر جیرگه کوموب، اوزی بر چان کیبانی توبینه کیلوب یاطقان ایدی.

بر زمان تولکی یاتقان جیرندنگنه یراقدن اوزینه طابا بر قاراچق کیلگانن کوره بو قاراچق همان یاقنلاشا، یاقنلاشا تولکینك یانینوق کیلوب جیندی.

تولکی قاراسه، کوره، که بو اوزینك بوری دوستی ایکان.

بوری، کیلوب جیتکاچوك، دوستی تولکیگه، بوگون ایرته‌دن بیرلی ایسکه‌نوب یورسه‌ده، آشاولق بر نرسه‌ده طابالماغانلغن، کتوچیلرنگده یوقلاماغانلقلرن، اتلرنگده اوصاللقلرن بر، بر بیان ایتوب، تولکیدن بر آز آشارغه امید ایتدی.

تولکی، نیگه قزغانماسون، اوزینك دوستی ایچ. بوری اوزینك احتیاجن سویله‌ب تمام ایتکاچ. تولکی بوریگه خطابا:

«ای عزیز دوستم! شولایوق آچقدکمنی؟ آلای بولسه، منه شوشی بر کیبان چاننی رحیم ایتب آشاسا کزلا! سز آچلقدن خلاص بولسا کز، مین بیك شاد بولور ایدم.» دیدی.

کاشکه، بو حیله‌کار، تگی یاشروب قویغان زاپاس حقنده برگنه سوز ئه‌یتسه، بوری اوچون نیندی زور بخت بولور ایدی.

بوری‌نك چان آشامیچه، چان آشاغانیغنه آشاغانلغی بیلگلیدر.

به‌تی.

بر کجه به‌تی‌یی، بالالغی وباشلگی ایله بوری تیریسن کیوب، باقچه‌غه سیر ایتارگه کیتدی.

بو، شول قیافتی ایله، باقچه‌غه کروب، به‌شل چیره‌ملردن طاتوماقچی بولوب، آوزن توبان طابا صوزغانغنه ایدی، شول وقت مونی یراقدن کورگان اتلر، بوری دیب بلوب، بارچه‌سی بردن مونك اوستینه آطلوب، قایسی موینندن، قایسی بیلنـدن وقایسی بوطندن تشله‌ب، بیچاره‌نی آیاقدنده یقدیلر.

مسکین به‌تینك اجلی جیتمگانینه قارشی بو حالنی کتوچیلر کوروب، اتلرنی کوچ ایله‌گنه آیروب آلدیلر.

اتلر تشینه له‌کمك اوین توگل، بیچاره به‌تی اولمدن قوطولماچ،

کوچکه، کوچکه‌گنه اوستره‌لوب، صارقلر آبزارینه باروب کره آلدی هم عمر بوینه اکغراشوب، کوکلسزله‌نوب یوروچان وآشاغانیده سکمی طورغان، ضعیف بر صارق بولوب قالدی.

اگرده به‌تینك باشنده عقلی بولسه، بوری تیریسن کیو قایده، بلکه بوریگه اوخشاونی، اویلارغه‌ده قورقور ایدی.

یاوزلرغه طشدنغنه بولسه‌ده اوخشارغه یارامی.

کوزگی هم مایمل.

مایمل کوزگیدن اوزینك صورتن کورگاچ، ئه‌کرونگنه، یاننده‌غی آیوغه آیاغی برلن تورتوب:

«قارائلی ایبده‌ش! کوزگیده نیندی قیافتسز، نیندی یه‌مسز بر حیوان کورینه: قارائلی آیاقلری نیندی‌که‌کری، قارائلی یوزی‌نیندی‌کیلشسز!

اگر مین شول کوزگیده کورنگان نرسه‌گه آزغنه اوخشاسامده حسرتمدن بوولوب ئوله‌ر ایدم.

خیر، ئه‌یتورگه ممکن مینم ایبده‌ش ودوستلرم آراسنده‌ده بو کوزگیده کورنگان حیوان توسلی یه‌مسزلر بیش آلطیلاب بار: حتی مین آلارنی بارماق برلن صاناب کورسه‌نه آلام.» دیدی.

آیو موکار جوابده:

«ای مایمل ایبده‌ش! سین ایبده‌ش ودوستلرکنی صاناب مشقتلانگانچه، بر مرتبه اوزکه‌گنه قاراساك بولماسمی؟» دیدی.

صابان سوروچی.

بر چبن، زور بر اوگزنك موگزینه قونوب قردن قایتوب کیلگانده آکار اوزینك طانش چبنلری اوچراب: «ایبده‌ش! قایان قایتاسك بولای؟» دیب صوراغاچ، چبن (تکبرلنوبکه:) «مین صابان سوروب قایتوب کیلهم» دیدی.

ایشاك ایله صاندوغاچ.

ایشاك صاندوغاچنی کوردیده، آنك یانینه کیلوب: «طكلا ئلی دوستم! میكا سینی، اول صایرارغه بیك ماهر دیب مافتادیلر. منه مین اوز قولاغم ایله سینك طاوشكنی ایشتمكچی ویخشی، ناچارلغینه اوزم حكم ایتمكچی بولدم» دیدی.

صاندوغاچ، درحال اوزینك هنرن کورساتورگه باشلاب، ئلله طاغی ملك تورلی کویلرگه بوروب صایرارغه کرشدی.

اول بر، چوت، چوت ایتوب قویوب بر صزغره، بر نازکانه‌گنه طاوشن ئه‌کرنله‌توب، بر بتون اورمانغه واقغنه یه‌دره سیبلگان کبی یاکغراتوب یبارب، نیچکه بولسه ماتورراق صایرارغه طرشه ایدی.

صایراونك تأثیرندن، ایسکان جیللر هم صایراب طورغان واق تویه‌ك قوشلر طوقتادیلر. کتولر براورنغه یاطدیلر، کتوچیده صولوشن کوچکه‌گنه آلوب، صاندوغاچ طاوشن اروب، ایزلوب طكلی ایدی.

صاندوغاچ صایراودن طوقتادی.

شول وقت بزنك ایشاك، ماكلاین جیرگه قویوب:

«ئییو صاندوغاچ، سین هیبت صایریسك، سینی برده کوكلسزلنمیگنه طكلاب بولا، لكن شونسی قزغانچ: سین بزنك کورشیده‌گی ئه‌ته‌چ بله‌ن طانش توگل ایکانسك، اگر سین آنك بله‌ن طانوشوب، آندن بر از اویره‌نسه‌ك طاغیده ماطور صایرار ایدك» دیدی.

یارب سین بزنیده موندی حاکملردن صاقلا.

صوك.

„معارف“ کتبخانه‌سی طرفندن نشر ایدلگان کتابلر:

اوقو — حسین افندی ابوزرف اثری خالص ترکی تلنده عباره‌سی بیك یکل اولوب مکتب‌نك ایکنچی واوچنچی صنفلرنده اوقوتور ایچون ترتیب ایدلمش‌در. ادب واخلاق‌غه دائر قسقه قسقه حکایه‌لرنی شاملدر هم قصه‌دن حصه‌لرده‌اوزنده بیان‌ایدلمش. بهاسی ۲۰ة. پوچته‌ایله ۲۸ تین

ترکی اوقو — مدرسهٔ محمدیه مدرسیندن احمدجان افندی مصطفی طرفندن ترتیب ایدلوب اخلاق وادبکه دائر قصه‌لرنی شاملدر ۱۵ تین

قرائت ترکی — عباره‌سی آچق ویکل‌اولوب بالالرغه یاز وتانومق ایچون، ادب واخلاقغه دائر حیوانات ونباتات تلندن وحالندن یازلغان قسقه قسقه حکایت وقصه‌لرنی شاملدر. عبیدالله فیضی‌اثری بهاسی ۱۵ تین

ارکان اسلام — نك برنچیسی **ایمان** — بالالرغه آکلانوی آسان، حتی یازو تانوغان بالا اوزی‌ده آکلاردای جیکل تلده یازلغان اعتقاد رساله‌سیدر. تعلیم ایچون آسانلغی تجربه صوکنده بلونگاچ نشر ایدلدی. مرتبی عماد الجرکیلی. . . . . بهاسی ۵ تین

ارکان اسلام — نك ایکنچیسی **نماز** — نماز وطهارت مسئله‌لرینی مکتبلر ایچون، آچق تلده وتعلیم ایچون یکل اصولده یازلمشدر. ۸ تین

ارکان اسلام — نك اوچنچیسی اولگی جزءلری کبی ابتدائی مکتبلر ایچون ترتیب ایدلگان وعباره‌سی آسان بواوب روزه، زکات، حج مسئله‌لرینی شاملدر. . . . . بهاسی ۸ تین

مختصر علم حال — روسیه‌نك مشهور مدرسلرندن عبیدالله محمدفیضی طرفندن ترتیب ایدلمش مکاتب ابتدائیه‌گه مخصوص اعتقاد وعبادات معلمیدر . . . . . بهاسی ۱۰ تین

مفصل علم حال — عبیدالله محمدفیضی اثری اوله‌رق اعتقادات عبادات مسئله‌لری مفصل بیان ایدلمشدر . . بهاسی ۴۰ تین

آدریس: Казань. Т-во „Маарифъ“